

dövastidning

specialnummer från dt

DT SAMMANFATTAR
2018

Tid att reflektera över året som varit

Snart tar 2018 slut. Som bekant är det ibland nyttigt att stanna upp och reflektera över året som varit då tiden lätt rusar iväg. Vad har vi lärt oss av våra misstag? Vad och hur mycket har vi egentligen gjort? Vilka fina minnen bär vi med oss? Det gäller också oss på Dövas Tidning. Här har vi glädjen att för första gången utge ett specialnummer som pdf där vi blickar tillbaka på 2018.

Vi på DT har bläddrat i sex nummer av papperstidningen som vi utgett i år. Vår ambition har varit att ta fram ett urval av det bästa som stått i papperstidningen och som vi anser speglar det händelserika 2018 på ett bra sätt. Inte bara det, vi vill också visa hur rik mångfalden är i dövsamhället. Därav omslaget på förstasidan. Det är inte bara färgglatt utan också ett tecken för sammanfattning och variation. Vi hoppas att såväl nya som gamla läsare får nya insikter om döva och teckenspråk i det här 40-sidiga specialnumret.

Några exempel på innehåll:

Två händelser som dominerat nyhetsrapporteringen det senaste året är #metoo och valet. Hur har det påverkat döva? Läs mer på **sidorna 3-9** och **sidorna 11-18**.

En av de stora profilerna som gått bort i år är Lars-Åke "Låw" Wikström. Vem var han? Läs mer på **sidorna 35-39**.

Vad hände med döva under andra världskriget? Läs mer på **sidorna 26-27**.

Längst ner på nästan varje sida kan du enkelt se när artiklarna har varit publicerade.

I slutet av februari kommer papperstidningen tillbaka. Vi vill önska er alla ett Gott Nytt År! På återseende 2019.

NICLAS MARTINSSON
REDAKTÖR & ANSVARIG UTGIVARE

innehåll

Så har #byss påverkat döva	3
I korthet	10
Valår	11
EU-special	19
SDF firade 150 år	24
Döva under andra världskriget	26
Gemenskap i olikheter	28
6 frågor med Josette B.-Mingo	29
Första döva kvinnan med körkort	30
Sektdebatt	31
"Döva tolkar borde användas mer"	32
Viktor Jäderlunds illustrationer	34
Porträtt av Låw	35

TIDSKRIFT FRÅN SVERIGES DÖVAS RIKSFÖRBUND

Specialnummer 2018

Fredrik Schreiber gav ut det första numret av DT i Lund den 6 juni 1891 med skräddaren Ola Zommarin som förläggare.

REDAKTION:

Dövas Tidning
Rissneleden 138, 6 tr.
174 57 Sundbyberg
redaktionen@dovastidning.se

Redaktör och ansvarig utgivare:

Niclas Martinsson
073-833 30 60 (sms)
niclas.martinsson@dovastidning.se
Layout: Niclas Martinsson & Linda Stål
Korrektur: Helena Fremnell
Omslagsbild: Pixaby
Form: Formligen.se

PRENUMERATION

Kontakta
prenumeration@dovastidning.se
Prenumerationspris: 300 kr/år för sex nummer.

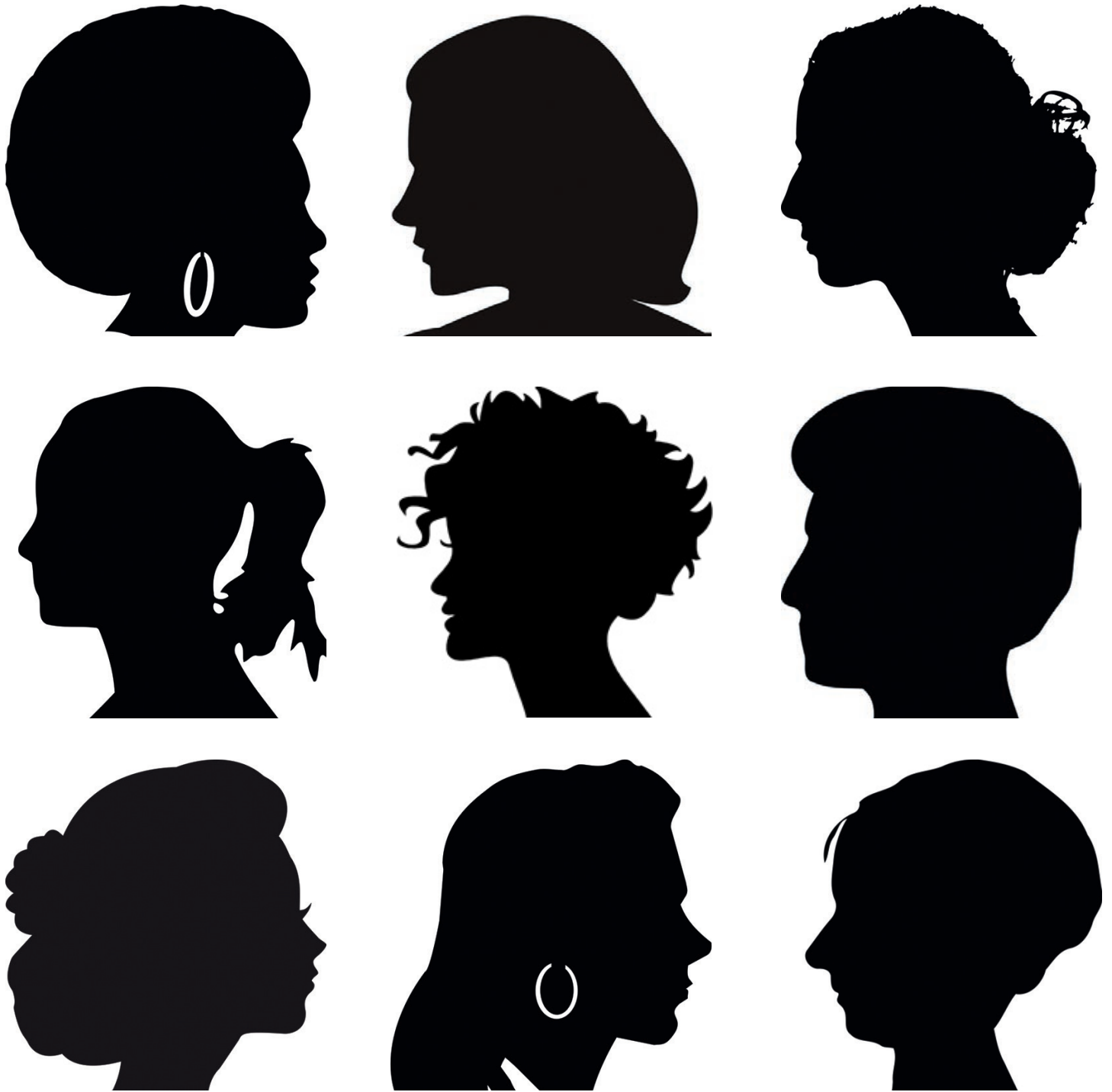
Facebook: facebook.com/dovastidning
Twitter: @dovastidning

ANNONSER:

Kontakta
annons@dovastidning.se
070-241 53 75 eller 073-056 21 69

Vid föreningsannonsering, kontakta redaktionen.

dovastidning.se

#byss formade 2018

Över 600 döva och hörselskadade kvinnor och icke-binära deltog i #byss-uppropet mot sexuella trakasserier och övergrepp. Hur har uppropet påverkat den svenska dövrörelsen och vad kommer att hända sedan? Läs mer →

En man som var anställd på min lokala döv förening bjöd ofta mig på vin när föreningen hade pubafton. En kväll efter några glas blev jag konstig och hade mindre kontroll än vanligt. Samma kväll våldtog han mig i sitt tjänsterum. Jag gjorde en polisanmälan. Förövaren fick stanna kvar på sitt jobb. Styrelsen trodde inte mig och åtalet lades ned.

Jag var lärarvikarie på en SPSM-skola. Vi – jag, en manlig lärare och en arbetsledare – hade planeringsmöte. I rummet fanns en fåtölj och i den låg ett plaströr med bollar i. Plötsligt säger läraren: "den där kan du väl sätta dig på? Rida lite, va?". Chockad tittar jag på arbetsledaren. Han ser generad ut men säger inget.

Jag hade inte fyllt 18 år och skulle delta i ett nordiskt mästerskap med mitt tjejlag. Med på resan var också ett gäng killar som skulle tävla och våra ledare. På färjan hem från grannlandet drack jag mig full med några tjejkompisar. Jag vaknade till av att en av killarna i det andra laget redan var inne i mig. Jag hade då inte ens debuterat i sex och kände inte killen.

Jag arbetade på en arbetsplats med både döva och hörande anställda. En morgon såg jag hur en kollega lyfte på vår chefs kjol. Hon skrattade lite och drog ner kjolen. "Så där gör han alltid när jag har kjol" sa hon till mig. Jag kunde inte fatta vad jag just sett, men så småningom märkte jag att alla kollegor ursäktade vissa medarbetares dåliga beteende.

Kvinnor och icke-binära vittnar om sexuella trakasserier och övergrepp i dövsamhället:

– Vi får nog av tystnadskulturen

634 döva, hörselskadade och dövblinda kvinnor och icke-binära* gick ut i ett historiskt upprop under hashtaggen #slådövaörrättill (#byss på teckenspråk) i början av december 2017.

DT har pratat med organisationsföreträdare om hur de ser på #byss-vittnesmålen och med en psykolog om hur vi kan förhålla oss till en person som utsatt andra.

Den 3 december 2017. dn.se publicerade #byss-uppropet med 634 underskrifter. De krävde att tystnadskulturen skulle brytas i dövsamhället och att alla som utsatts för sexuella trakasserier och övergrepp skulle kunna få rätt hjälp på teckenspråk i hela landet.

Uppropet var historiskt. Aldrig hade så många döva och hörselskadade kvinnor och icke-binära kommit ut med en så omfattande protest som den här i Sverige. Och troligtvis den första och enda i sitt slag i hela världen, såvitt DT vet. Uppropet hade sitt ursprung i den slutna Facebook-gruppen med nästan 1 100 medlemmar.

I direkt anslutning till upproret publicerades en film med 17 utvalda berättelser om hur döva, hörselskadade och dövblinda kvinnor och icke-binära på olika sätt blivit utsatta för sexuella trakasserier och övergrepp i dövsamhället. DT publicerar åtta av berättelserna här ovan – de är något kortade.

Initiativtagarna bakom uppropet var Malin Kvitvær, Jannicke Kvitvaer, Mia Modig och Elsa Brunemalm. De förklarar för DN att problemen är strukturella och finns överallt i dövsamhället: inom föreningslivet, idrottsvärlden, skolor, kyrkan, public service (som SVT och UR är en del av) och myndigheter.

DT har talat med flera organisationsföreträdare om #byss.

Svenska Dövidrottsförbundet (SDI). Ordförande Sven-Emil Karmgård om de idrottsrelaterade vittnesmålen:

– Det är fruktansvärt tråkigt och hemskt att det kunnat ske inom idrottsrörelsen, till och med i vår organisation. Uppropet är ytterligare en bekräftelse på att problemet är något som genomsyrar hela samhället, säger han.

Strax före jul beslöt SDI:s styrelse att 2018 års tema är jämställdhets- och inkluderingsfrågor.

SDI som är medlem hos Riksidrottsförbundet presenterar en rad åtgärder. Några exempel är att utbildningsdagar anordnas, att en likabehandlings- och jämställdhetsplan tas fram, och att förbundets avtal med huvudansvariga och förbundskaptener i landslagen ska utökas med text om ansvar kring tryggare idrottsmiljöer och sexuella trakasserier.

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM). Generaldirektör Fredrik Malmberg om de skolrelaterade vittnesmålen:

– Det är viktigt att de här vittnesmålen kommer fram och att alla vi samhällsaktörer arbetar för att förändra attityder och strukturer som gör att man sett mellan fingrarna eller inte agerat tillräckligt kraftfullt mot övergrepp. Det är en mycket prioriterad fråga för oss att arbeta med i SPSM, i våra skolor och i all annan verksamhet som vi har, säger han och fortsätter:

– Flera upprop i #metoo har uppmärksammat sexuella kränkningar och övergrepp i skolans värld. Det är fruktansvärda berättelser, men tyvärr en bild jag känner igen från mitt tidigare arbete som barnombudsman.

I ett led att stärka rättighetsperspektivet ska SPSM tillsätta en egen barnombudsman under året.

Jag var 13 år när jag blev tillsammans med min första pojkvän. Han var också döv och gick några klasser över mig. Han bestämde när vi skulle ha sex och tvingade mig ha sex flera gånger om dagen. Det hände på skolan, under rasterna och lektionerna. Jag trodde att det var så det skulle vara. Nu i efterhand inser jag att han våldtog mig även om vi var tillsammans.

Ett år läste jag på folkhögskolan. Jag träffade en kille där som jag blev kär i och vi blev tillsammans. Men snart började problemen. Han tvingade mig att ha sex med honom. Ofta höll han fast mina händer så att jag inte kunde teckna med honom. Efteråt skämdes jag och hade skuldskänslor. Jag tänkte att det var mitt fel, att jag inte hade protesterat tillräckligt tydligt.

Mitt ex och jag tävlade under Deaflympics. En kväll lurade han mig till sitt rum. Trots att jag panikartat skrek och sade nej lyckades han våldta mig. Herrarnas coach hörde mig. Coachen avbröt våldtäkten och skällde ut honom. Dagen därpå hade herrarna match. Som nyckelspelare blev exet bänkat de första minuterna. Men sedan fick han spela.

En äldre gubbe som var ordförande för en lokalförening gick upp på scenen och började prata om sina sexupplevelser från livet som sjöman. Det var som att titta på porr. Jag sa till arrangören att "showen" inte var ok. Arrangören tyckte att jag var besvärlig och gubben är fortfarande ordförande för lokalföreningen.

Västansviks folkhögskola i Leksand. Rektor Gunilla Kolm om de skolrelaterade vittnesmålen:

– Skolan tar starkt avstånd från alla sexuella trakasserier. Om någon mot förmodan ändå skulle bli utsatt för sexuella trakasserier eller kränkande behandling är det oerhört viktigt att det kommer till skolans kännedom, uppger hon.

Sveriges Dövas Riksförbund. En dag innan #byss-uppropet kom ut publicerade SDR uttalandet Krafttag för likabehandling. Ett vältajmat inlägg då #metoo var högaktuellt, men likabehandlingsarbetet började tidigare, uppger SDR. Förbundet arrangerade ett föreningsforum i början av december förra året där 19 dövföreningar deltog. De startade då igång det ettåriga likabehandlingsarbetet och gav i samma veva ut uttalandet. Bakgrunden var att på SDR:s kongress förra sommaren antogs propositionen om likabehandlingsplanen. I uttalandet skriver SDR och dövföreningarna att det även har skett kränkningar och övergrepp hos dem. De vill därför be alla som drabbats om ursäkt för att de inte alltid klarat av att stå upp för utsatta personer. Nu tar de med anledning av detta krafttag för att skapa trygga miljöer för alla oavsett bakgrund. SDR:s styrelseledamot, Mattias Hellöre, är en av de som sitter i arbetsgruppen för likabehandlingsarbetet. Han säger att förbundet stöder #byss tre krav:

Tillgång till likvärdig psykiatri, vård och stöd på svenskt teckenspråk i hela landet

Alla berörda myndigheter, företag, organisationer och föreningar måste ta sitt ansvar och få ett slut på normaliseringen av olika former av våld mot kvinnor och icke-binära.

Att tystnadskulturen inom dövsamhället måste brytas nu.

Vad som menas med att personerna bakom #byss inte längre ska vara tysta är att de ska anmäla om de blivit utsatta, att andra backar dem och att ansvariga ställs till svars.

Dövsamhället är litet – hur ska vi hantera det här? I samband med #byss har det framkommit att förövare kan ha

förtroendeuppdrag, ha jobb där de arbetar nära människor och finnas i ens umgängeskrets. Hur ska vi förhålla oss till dem? Hur kan vi stödja offer? På vilket sätt ska skammen ligga hos förövaren?

Maria Midbøe, psykolog vid dövpsykiatriprogrammet hos Stockholms läns landsting, säger att dessa frågor är viktiga men svåra. Hon anser dock att det är väldigt positivt att olika dövgorganisationer diskuterar hur vi kan bemöta varandra med respekt och arbeta förebyggande.

– Det är bra att tystnadskulturen kring sexuella övergrepp och sexuella trakasserier bryts. Förhoppningsvis kan det leda till en diskussion inom dövrörelsen om hur vi beter oss mot varandra på ett respektfullt sätt. Vi har alla ett ansvar som medmänniskor, säger hon.

På tal om ansvar: hon betonar att det aldrig är offrets fel om hen blivit utsatt. Ansvaret ligger helt och hållet hos förövaren. Dessvärre är det vanligt att många offer känner skam och inte vågar berätta. De tänker att det är deras fel.

– Att våga berätta är ett sätt att minska skammen. Om någon som har blivit utsatt för sexuella övergrepp mår fortsatt dåligt, kanske slutar göra sådant som man tidigare värdesatt eller undviker platser och situationer är det viktigt att söka vård och få behandling för sina traumatiska upplevelser, säger hon.

Det är också viktigt att vården finns som stöd även för förövare.

– Men då förutsätter det att förövaren inser att hen har gjort fel och vill förändra sitt beteende.

Om så sker kan risken för återfall bli mindre, enligt henne.

I Sverige finns fyra psykiatriska mottagningar för döva, hörselskadade och dövblinda: i Göteborg, Lund, Stockholm och Örebro. Dövteamen i Göteborg, Lund och Stockholm kan också erbjuda samtalsstöd på teckenspråk.

Maria Midbøe tipsar om att om en sådan mottagning inte finns i ditt landsting kan du be om att få specialistremiss till någon av dövpsykiatrimottagningarna.

TEXT: NICLAS MARTINSSON

** icke-binär – en person som varken känner sig som kvinna eller man*

Döva kvinnor deltog i historisk #byss-dag

Den 24 mars arrangerades en historisk forumdag i Stockholm med anledning av #byss-upproppet mot sexuella trakasserier och övergrepp. Cirka 80 döva kvinnor och icke-binära deltog.

– Det fanns ett stort behov av att mötas utanför Facebook och diskutera, berättar Elsa Brunemalm, en av initiativtagarna till #byss-upproppet.

Den 24 november 2017 startade initiativtagarna Elsa Brunemalm, Malin Kvitvær, Jannicke Kvitvær och Mia Modig en sluten Facebook-grupp. Nästan 1 100 döva kvinnor och icke-binära gick med i den. Den 3 december 2017 publicerade dn.se upproppet under hashtaggen #slådvörattill (#byss på teckenspråk) med 634 underskrifter. Upproppet hade sitt ursprung i den slutna Facebook-gruppen. Den 24 mars 2018 arrangerade initiativtagarna i samarbete med företaget *Äntligen nu* en forumdag på ABF-huset i Stockholm för kvinnor och icke-binära. Just det datumet var symboliskt:

– I dag är det exakt fyra månader sedan vi startade gruppen, säger Elsa Brunemalm.

– Forumdagen var fantastiskt bra och innehöll intressanta föreläsningar. Vi kunde se att många ville diskutera och ställa frågor. Tiden gick fort. Jag upplevde att vi hade ett slags syskonskap, vilket var fint, säger Malin Kvitvær som berättar att salen var fullsatt.

Något liknande arrangemang hade aldrig arrangerats av döva kvinnor tidigare. Därför är forumdagen historisk.

En av föreläsningarna handlade om avsaknaden av kvinnojour på teckenspråk i dagens Sverige. Frågan var hur en nationell kvinnojour på teckenspråk kunde startas. Ett annat föredrag handlade om att döva hade sin motsvarighet till #byss redan 2013, i och med Expressens artikelserie om hur över 40 elever i olika åldrar hade trakasserats sexuellt av en gymnastiklärare som först arbetade på Birgittaskolan och sedan på Manillaskolan. Cecilia Önnstad Uhlander höll i det föredraget. Hon var en av de som vågade anmäla läraren trots att den hade en hög position i döv världen.

På kvällen hölls en uppläsning på Dövas hus i huvudstaden som var öppen för alla. Runt 75 personer varav några få män kom.

Drygt 50 olika berättelser, som kom från Facebook-gruppen med cirka 250 insamlade berättelser, framfördes av fem aktörer om hur döva kvinnor och icke-binära hade blivit utsatta för sexuella trakasserier och övergrepp. Historierna var anonymiserade och visade hur omfattande problemen var, både på strukturell- och individnivå. Och så bjöd Jamila Ouahid på en kvinnokamp-poesi.

Företrädare från SDR, SDUF och SDI i panelsamtal med Malin Kvitvær (t.h.)

– Tystnadskulturen har nu gradvis börjat brytas i döv världen men den är ännu inte nermonterad. Det finns mycket problem kvar och många individer mår dåligt, säger Malin Kvitvær.

– I och med forumdagen har vi initiativtagare nu gjort vårt för döva kvinnor och icke-binära. Vi lämnar över ansvaret till organisationer och myndigheter att arbeta vidare för gruppen, säger Elsa Brunemalm som förklarar att #byss tre krav kvarstår: likvärdig vård och stöd på teckenspråk i hela landet, och slut på tystnadskulturen respektive normaliseringen av våld mot kvinnor och icke-binära i dövsamhället.

TEXT: NICLAS MARTINSSON FOTO: ANGELINA NYSTRÖM

DAGENS NYHETER.

E-ON
ARKIVET
KORSÖRD

KUNDSERVICE
DN VR
KUNDERBJUDANDEN

Nyheter
Ekonomi
Kultur
Sthlm
Sport
Mitt DN
Ledare
DN Debatt
DN Åsikt
Mer

Sverige
Världen
Politik
Valresultat 2018
Fakta i frågan
Vetenskap
Quiz
DN Granskar

Sverige

#slådvörattill – 634 döva och hörselskadade i upprop mot sexuella trakasserier

UPPDATERAD 2017-12-04 PUBLICERAD 2017-12-03

Under en kongress för en organisation var vi flera från ungdomsförbundet på plats.

© 15:50, #slådvörattill på teckenspråk. Filmen är gjord av personerna bakom upproppet.

634 döva och hörselskadade samlas nu under upproppet #slådvörattill. Här berättar de om övergrepp, om tystnadskultur - och vad de kräver från samhället.

#byss.se-upproppet publicerat på dn.se den 3 december 2017.

#killmiddag arrangerades i Stockholm

I slutet av februari arrangerade Stockholms Dövas Förening (SDF) och Stockholms Dövas Ungdomsråd (SDUR) en gemensam #killmiddag med anledning av #metoo och #byss. Drygt 30 killar och män i olika åldrar kom och diskuterade hur sexuella trakasserier och övergrepp kunde förhindras.

#killmiddag lanserades av jämlikhetsstiftelsen Make Equal sommaren 2016 efter att media uppmärksammat festivalövergrepp runt om i Europa. Syftet var att killar och män skulle diskutera i en trygg miljö hur de kunde börja med sig själva i kampen för ett jämlikt och jämställt samhälle.

Efter #metoo-vågen blev #killmiddag ännu mer aktuell. Dessutom tillkom #byss-upproret. Därför beslöt sig SDF och SDUR för att arrangera en #killmiddag.

Arrangörerna Henrik Sundqvist, SDF:s kanslichef, och Florian Tirnovan, SDUR:s ungdomskonsulent, kunde konstatera att arrangemanget blev uppskattat och väckte reflektioner om vilket ansvar killar och män har. De 30 personer som deltog var mellan 18 och 80+ år gamla.

Ett av mönstren som var återkommande under #killmiddag var vikten av civilkurage.

– Ett exempel är att när en nära kompis gör något dumt ska man våga säga ifrån att det han gör är fel. Man ska inte vifta bort med att det är typiskt honom, säger Florian Tirnovan.

– Vi diskuterade: hur kan man hantera när en sådan situation uppkommer? säger Henrik Sundqvist som berättar att deltagarna efterfrågade föreläsningar i ämnet.

Personerna på bilden har inget med artikeln att göra.

– Vi hoppas att de 30 personer som deltog i #killmiddag sprider kunskap om att vissa beteenden inte är OK, till 60 personer som i sin tur berättar för 120 personer och så vidare, säger Florian Tirnovan.

Henrik Sundqvist och Florian Tirnovan rekommenderar andra dövföreningar och ungdomsklubbar att ordna #killmiddag. Det behöver inte vara en ordentlig middag utan det kan exempelvis räcka med en enklare tillställning. Själva bjöd de på snacks.

– Om en dövförening eller ungdomsklubb är osäker på hur de ska göra, ska de inte tveka att kontakta oss! säger Henrik Sundqvist.

TEXT: NICLAS MARTINSSON FOTO: ALEXANDER MAHMOUD/DN/TT

Olika typer av material finns att ladda ner på killmiddag.se och är anpassade efter var middagen hålls. T.ex. kan det ske på en arbetsplats eller hemma hos någon.

Över 65 upprop publicerades i Sverige efter #metoo-vågen

#akademiupproret (akademiker), #allmänhandling (myndighetsvärld), #arbetsfel (HR och personalvetare), #banaväg (transportbransch), #bortabrahammavärst (mot sexuellt våld i hemmet), #dammenbrister (finlandssvenskar), #deadline (journalister), #givaktotchbitihop (Försvarmakten), #hjälpaintestjälpa (personliga assistenter), #ickegodkänt (skolpersonal), #ikulturarbetarnasrum (kulturarbetare), #imaktenskorridorer (politiker), #inationensintresse (Uppsalastudenter), #intebättreförr (pensionärer), #intedinhora (kvinnor och transpersoner i prostitution), #inteförhandlingsbart (fackföreningsrörelse), #inteminskuld och #påvåravillkor (bank-, finans- och försäkringsbransch), #killthekeing (hårdrockare), #konstnärligfrihet (yrkesverksamma inom bild och formkonst), #larmetgår (räddningspersonal), #lexlotta (våld i hemmet), #listanärstängd (nattklubbsbransch), #lättaankar (sjökvinnor), #medvilkenrätt (jurister), #metoobackstage (kvinnor bakom scen och kamera), #nomore (skolledare), #nustickerdettill (vårdpersonal), #närmusikentystnar (musikbransch), #nödvärn (polis), #omniberättarlysnnarvi (psykologer), #orosanmälan, (socialarbetare), #påminvakt (bevakningsbransch), #rättattbearbeta (för adekvat vård efter övergrepp), #sanningenskagöraerfria (frikyrkor), #sistabriefen (reklam-, pr- och kommunikationsbransch), #sistasetet (träningsbransch), #sistaspikenikistan (byggbransch och arkitekter), #skrattetihalsen (komiker), #skiljagnarnafrånvetet (gröna näringar), #slutavverkat (skogsbransch), #slutvillkorat (kvinnor med normbrytande funktionalitet eller funktionsnedsättning), #slådövörattill (dövsamhälle), #ståuppigen (kampsport), #teknisktfele (teknikbransch), #theshowisover (cirkusvärld), #timeout, idrottsrörelse), #tystdansa (dansare), #tystdiplomati (utrikesförvaltning), #tystiklassen (skolelever), #tystnadtagning (skådespelare), #underytan (mot hedersrelaterat våld och förtryck), #utanskyddsnät (kvinnor och icke-binära i beroende, missbruk, kriminalitet och prostitution), #utantystnadsplikt (läkare), #utgrävningpågår (arkeologer), #vardeljus (Svenska kyrkan), #vikokaröver (restaurangbransch), #virivermurarna (kriminalvård), #visjungerut (sångerskor), #visparkarbakut (hästnäring), #vispelarintemed (spel), #vårdensomsvek (patienter), #youthworktoo (fritidsledare och ungdomsverksamhet) och #ålandockså (älänningar).

#byss ett år senare:

– Tystnadskulturen har blivit uppbruten

Förra vintern gick 634 döva, hörselskadade och dövblinda kvinnor och icke-binära* ut i ett historiskt upprop under hashtaggen #byss. Uppropet var en följd av #metoo-vågen.

Nu har ett år gått. Vad har hänt sedan dess och hur har #byss påverkat dövrörelsen?

#metoo skakade om världen förra hösten 2017. Miljontals kvinnor och icke-binära* gick ut i sociala medier och talade om att de hade fått nog av sexuella trakasserier och övergrepp från framförallt män.

I Sverige skapades över 65 upprop. Några exempel var #medvilkenrätt för kvinnor i juristbranschen, #tystiklassen för elever och #timeout för kvinnor i idrotten.

Ett annat upprop var #byss (#slådövaörrättill på svenska). 634 döva, hörselskadade och dövblinda kvinnor och icke-binära protesterade mot sexuella trakasserier och övergrepp i dövsamhället och krävde att tystnadskulturen skulle brytas en gång för alla. Uppropet publicerades på dn.se den 3 december 2017.

#byss gick till historien. Aldrig hade en sådan omfattande markering skett bland döva i Sverige tidigare. Och inget liknande manifest hade uppkommit i andra länder, erfar DT. I uppropet samlades vittnesmål som visade att problemen var strukturella och fanns överallt i dövsamhället: inom föreningslivet, idrottsvärlden, skolan och kyrkan med flera.

Nu har ett år gått sedan #byss-uppropet. Hur har det

påverkat den svenska dövrörelsen? DT har pratat med organisationsföreträdare.

Sveriges Dövas Riksförbund. DT mötte Malin Kvitvær, vice ordförande för SDR och en av fyra initiativtagare bakom #byss, under en workshop om likabehandling, som riksförbundet ordnade i Uppsala den 17 november 2018.

SDR tog fram ett förslag till likabehandlingsplan som omfattar riksförbundet och tillhörande regionala och lokala organisationer. Representanter från dövföreningar och anslutna medlemsorganisationer diskuterade förslaget under workshopen.

Likabehandlingsplanen har inte kommit till på grund av #byss, vill SDR betona för DT. Planen har sin grund i en proposition som antogs på SDR:s kongress i juni 2017 och som den förra förbundsstyrelsen tog fram.

SDR har dock likt andra organisationer blivit påverkat av #metoo-vågen. I samband med föreningsforumet ifjol har förbundet publicerat ett uttalande om att det skett kränkningar och övergrepp i både förbundet och föreningarna. SDR ber alla som drabbats om ursäkt för att de inte alltid klarat av att stå upp för utsatta personer. Därför ska krafttag tas för att skapa trygga miljöer för alla oavsett bakgrund. Här kommer likabehandlingsplanen in i bilden. Den fastställs av förbundsstyrelsen efter årsskiftet – detta efter att den blivit reviderad baserat på synpunkter från workshopsdeltagarna och remissvaren.

Nu har det gått ett år sedan #byss. Hur tror du, i egenskap av vice ordförande för SDR, att uppropet har påverkat dövrörelsen?

– Den största skillnaden mot förra året är att tystnadskulturen har blivit uppbruten. Tidigare var det hysch-hysch. Vi pratade inte om det. Nu finns den kulturen inte kvar. Om en person berättar något, lyssnar vi och tror på personen. Framförallt tror jag att det numera tas större hänsyn till den som utsätts, än förövaren. Alltså så som det ska vara, säger Malin Kvitvær.

Hur har det varit att jobba med likabehandlingsplanen?

– Det har varit ett stort och roligt arbete. Ett sådant dokument har inte funnits tidigare. Vi har försökt att få med allt i planen utan att det blir för tungt, säger Malin Kvitvær.

Vad hoppas SDR att likabehandlingsplanen leder till?

– Vårt mål är att den ska vara ett stöd och hjälp för våra lokala och regionala föreningar i deras arbete med att skapa trygga miljöer. Som vi vet är inget svartvitt. Alla situationer som kan uppkomma är olika. Men kränkningar och övergrepp får aldrig förekomma – det är en sak som är glasklar. Vår organisation ska vara en trygg plats för alla våra medlemmar. Tanken är att planen ska underlätta för föreningarna, säger hon och fortsätter:

– Vi har redan nu märkt vilken stor nytta vi har av den här likabehandlingsplanen. Det har redan varit några situationer där vi haft nytta och kunnat låta oss vägledas av det som står i planen. I den finns det förslag på åtgärder vid kränkande handlingar. Det känns tryggt att kunna hänvisa till dem.

Likabehandlingsplanen är tänkt att vara ett levande dokument som revideras av styrelsen varje år.

– Den ska absolut inte ligga på hyllan och samla damm, säger Malin Kvitvær.

I dokumentet finns exempelvis stycken om osynliga maktstrukturer, vilka normer som råder och hur härskartekniker kan motverkas. En tydlig ansvarsfördelning finns också uppsatt och så listar på hur alla kan känna sig inkluderade och hur man kan agera ifall någon blir utsatt för kränkande handlingar, och mycket annat.

Svenska Dövidrottsförbundets styrelse (SDI) beslöt i slutet av förra året att 2018 års tema skulle vara jämställdhet och inkludering. Detta efter #metoo och #byss.

SDI har en lång lista på aktiviteter och åtgärder som gjorts under året med koppling till temat. Syftet är tryggare idrottsmiljöer för samtliga deltagare.

Hur har #byss påverkat SDI?

– Vi har fått ökad förståelse för frågorna kring jämställdhet och inkludering och ökad kunskap om hur vi bemöter alla våra medlemmar med respekt och om hur vi kan ge våra medlemmar verktyg så att de ska våga säga ifrån när något inte står rätt till, säger Kenneth Lundh, generalsekreterare för SDI.

– Förut pratade vi ofta bara om själva idrotten. Nu är idrott också en samhällsfråga, säger Calle Rasmussen, SDI-ordförande.

Samhällsfråga, hur menar ni?

– Dövidrottsrörelsen är en viktig del av civil- och dövsamhället. Det handlar inte bara om idrott utan också om frågor som utanförskap fysiskt och psykiskt välbefinnande, säger Kenneth Lundh.

SDI är ett av Riksidrottsförbundets (RF) 71 medlemsförbund och kan därmed använda sig av de resurser som RF har. Ett exempel är utbildningen 5 steg mot en jämställd och inkluderande idrott som SDI:s kanslipersonal, styrelse och valberedning tagit del av via SISU Idrottsutbildarna (en del av RF).

En kortare version av samma utbildning har också anordnats på dövidrottsforumet och representantskapsmötet under en helg i maj i år för lokala idrottsklubbar och landslagen.

En likabehandlings- och jämställdhetsplan ska också tas fram.

Västanviks folkhögskola i Leksand är Sveriges första och äldsta folkhögskola för döva och andra som är intresserade av att studera i en teckenspråksmiljö.

Folkhögskolan har med anledning av #byss och #metoo tagit fram en likabehandlingsplan. Den blev fastställd i september i år och gäller alla i skolan, såväl deltagare som personal.

Hur har #byss påverkat Västanviks folkhögskola?

– Positivt! Vi har fått en större medvetenhet och öppenhet, och blivit modigare. Nu vågar vi mer än tidigare säga ifrån när vi tycker att något är fel. Vi har fått jobba mycket med utformningen av likabehandlingsplanen och översatt den till teckenspråk. Alla klasser har gått igenom och diskuterat den. Det ska kännas självklart att prata om den, säger rektor Gunilla Kolm och fortsätter:

– Det är viktigt att vi tar upp ”mjuka värden” som psykosocial arbetsmiljö och inte bara pratar om saker som ”gått sönder”.

TEXT & FOTO: NICLAS MARTINSSON ILLUSTRATION: SARA DOMSTRÖM

TIPS: Nya Perspektiv har ett program på samma tema, se avsnitt 8 säsong 5 på SVT Play.

** icke-binär – en person som varken känner sig som kvinna eller man.*

FOTO: SVT/ANDERS STRÖMQUIST

Rapport ska teckenspråkstolkas varje vardag med start nästa år

● Rapport teckenspråkstolkas varje vardag klockan 18.00 med start den 7 januari 2019 på SVT Play. En smygstart har dock skett redan den 3 december. Tanken är att tekniken och tolkarna sluttränas i skarpt läge de flesta vardagar fram till sista helgen före jul. Fem teckenspråkstolkar har anställts på heltid för den här satsningen. Därmed kan SVT sänka beredskapstiden för när en tolk kan rycka in och tolka vid stora nyhets-händelser: från 2 timmar till max 30 minuter på dagtid. SVT fick kritik för sin senfärdighet i samband med terrordådet på Drottninggatan i Stockholm förra året. De började tolka extra sändningar nästan fyra timmar efter dådet.

Tidig skolstart – bättre betyg

● SPSM har gjort en undersökning som visar att det finns ett samband mellan vid vilket stadium eleverna skrevs in i specialskolan och vilket meritvärde (betyg) de fick i klass 10. Ju tidigare eleverna började i specialskolan, desto bättre meritvärden fick de i klass 10. "Det är lite av ett trendbrott, och givetvis ett väldigt glädjande sådant", säger Fredrik Malmberg, generaldirektör för SPSM. Förra året hade SPSM:s skolor 650 inskrivna heltidselever, en ökning med 10 elever. Av avgångseleverna hade 48% behörighet att söka till gymnasiets högskoleförberedande eller yrkesförberedande program, en minskning med 2 procentenheter.

Nationell tolkdemonstration

● Den 13 april demonstrerade döva från hela landet i Stockholm. De protesterade mot hur tolktjänsten i Sverige fungerar. Ungefär 200-300 personer var på plats. "Det blev lyckat", säger Josefin Bark, en av initiativtagarna till DT. Gruppen bakom demonstrationen kräver att en nationell tolktjänst snarast inrättas med en enda ingång för samtliga tolkbeställningar, så att tolktjänsten blir likvärdig i hela landet. Demonstrationen inleddes på Norrmalmstorg med tal av olika organisationsföreträdare och politiker, t.ex. SDR:s generalsekreterare Isabella Hagnell. Sedan gick demonstrationståget från Norrmalmstorg till Mynttorget i Gamla stan nära Riksdagshuset.

FOTO: STARBUCKS

Starbucks öppnar världens andra teckenspråkscfé i USA

● I oktober öppnade Starbucks sitt första teckenspråkscfé i USA. Stället ligger nära Gallaudet-universitetet i Washington DC. 20-25 döva, hörselskadade och teckenspråkiga hörande har anställts. Alla talar amerikanskt teckenspråk flytande. I arbetsgruppen bakom öppnandet finns döva med. De har besökt Starbucks första teckenspråkscfé i världen beläget i Malaysias huvudstad, Kuala Lumpur, för inspiration, rapporterar Starbucks i ett pressmeddelande. Muggarna på caféet i Washington DC är designade av en döv konstnär. När en dryck är färdig att hämtas, syns det på tv-skärmen. Inga röstutrop görs.

Ulla-Bell Thorin gick bort 11 maj

● Författaren Ulla-Bell Thorin har avlidit. Hon blev 80 år gammal. Ylva Björklund har skrivit en minnestext om henne på dovastidning.se. Ett utdrag ur den: "I sin allra sista bok Jag ryter liknar Ulla-Bell döva vid ett äppelträd. Hon beskriver målade hur vackra blommorna är när de får slå ut i all sin prakt och skönhet och hur näring-srika äpplena är som trädet bär. Och hur vintern aldrig vinner – våren kommer alltid. Och det gula gistna äpplet som alltid överlever vintern. Precis som teckenspråket. Ulla-Bell var arg på hur samhället bemötte döva och hon slutade aldrig att argumentera och påtala orättvisor. /.../ Vila under ditt vackra blommande äppelträd".

Historiskt möte i riksdagen

● Den 7 september 1969 ägde Dövas riksdag rum. I förstakamarsalen hade SDR 20 propositioner om bl.a. teckenspråk på skolschemat. Isabel Engwall, aktiv i organisationen Teckenspråkets röst och deltagare i mentorskapsprogrammet Makttrampolinen, blev inspirerad av Dövas riksdag. Därför arrangerade hon ett riksdagsseminarium den 16 maj i samverkan med Miljöpartiet, också i förstakamarsalen. Frågor som togs upp var om svenskt teckenspråk skulle likställas med talat svenskt språk och hur hörsel- och medicinnormen påverkade bemötandet av teckenspråket i samhället. Föräldrar till teckenspråkstalande barn och experter gav sin syn på dessa frågor under seminariet.

FOTO: FN

Nyle DiMarco besökte FN på internationell teckenspråkscdag

● Den 23 september i år ägde internationella teckenspråkscdagen rum för första gången: en ny bemärkelsedag som FN:s generalförsamling beslöt om förra året. Den döva modellen, skådespelaren och aktivisten, Nyle DiMarco, blev inbjuden till FN:s generalförsamling i New York på självaste teckenspråkscdagen. Han höll ett tal om hur viktigt teckenspråket var för honom när han gick i skolan. Det hjälpte honom att definiera vem han var. 98 procent av världens döva barn hade inte samma tur som han (en uppgift från World Federation of the Deaf). "De blir berövade på sitt språk och möjligheten till att definiera sina liv", sade han.

Schablonersättningen blir kvar

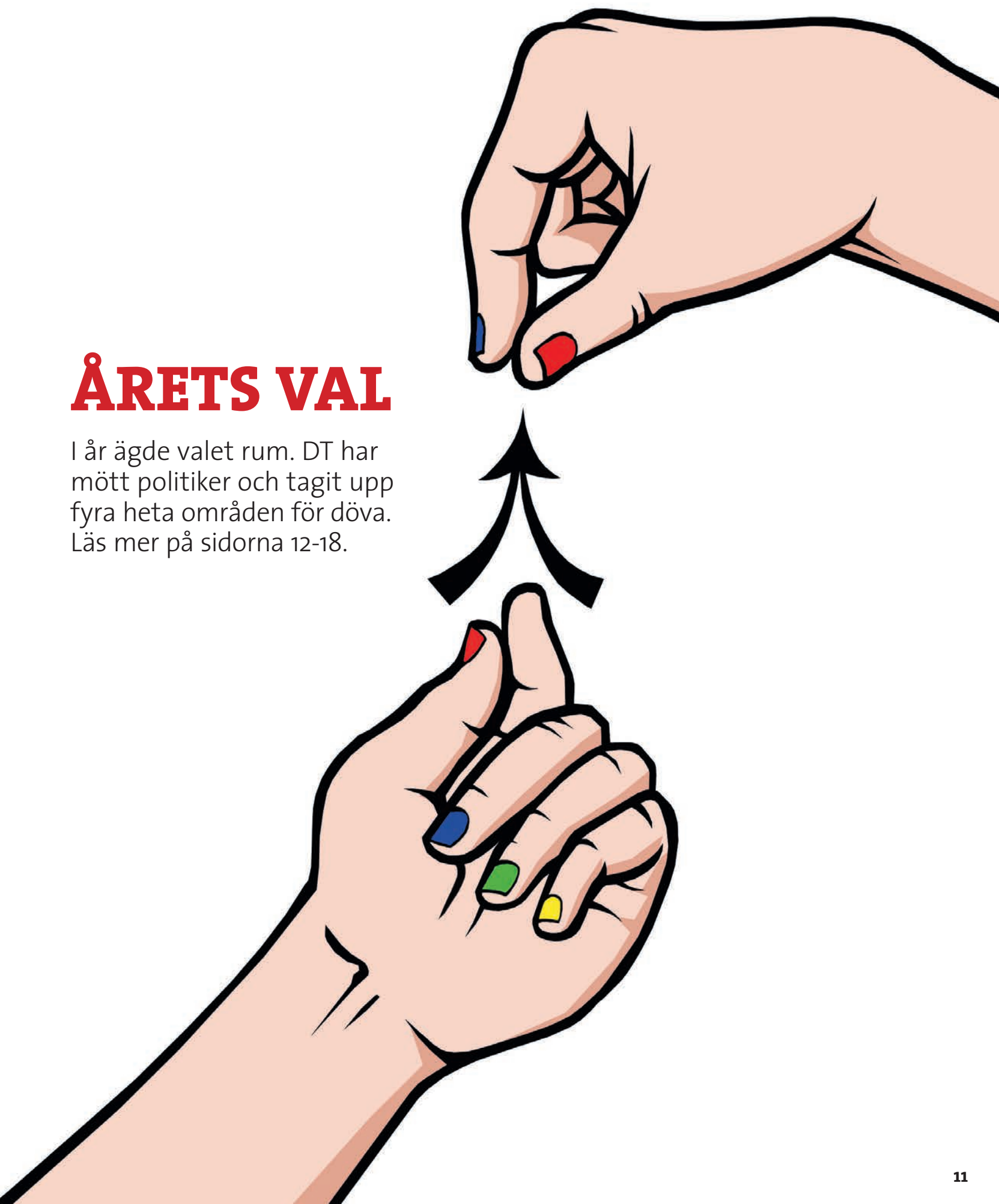
● I juni beslöt riksdagen att den nya merkostnadsersättningen ska ersätta handikappersättningen med start januari 2019. I merkostnadsersättningen blir schablonersättningen för döva kvar. SDR jublar över beslutet. "Tack vare ett intensivt påverkansarbete av oss och flera andra organisationer som Synskadades Riksförbund och Förbundet för Sveriges Dövblinda där vi kraftfullt protesterade mot regeringens förslag att modernisera handikappersättningen och ta bort schablonersättningen", skriver SDR på sin hemsida. Storleken på merkostnadsersättningen motsvarar som lägst 40 procent av prisbasbeloppet, i år är det cirka 1500 kr/månad.

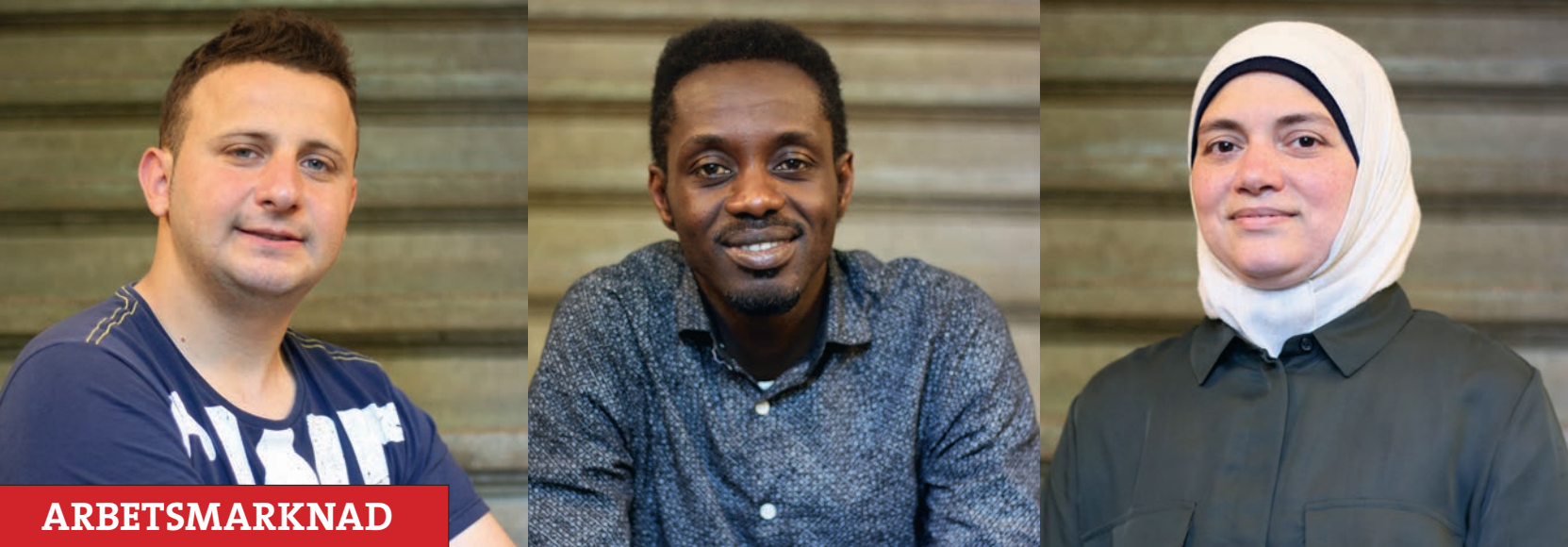
1542

personer deltog i den historiska Dövas dag- och Dövblindas dag-kryssningen till och från Helsingfors den 21-23 september 2018. I siffran inryms 89 teckenspråks- och dövblindtolkar från hela Sverige. På dovastidning.se finns en webb-tv-dokumentär om kryssningen.

ÅRETS VAL

I år ägde valet rum. DT har mött politiker och tagit upp fyra heta områden för döva. Läs mer på sidorna 12-18.

ARBETSMARKNAD

Från vänster: Mohamad Hanou, Abdoulie Faye och Fatena Kordi.

Mohamad, Abdoulie och Fatena:

Viktigt att nyanlända får in foten på arbetsmarknaden

En av årets heta valfrågor är hur nyanlända ska kunna få jobb och om de ska ha lägre lön att börja med. DT träffar Mohamad, Abdoulie och Fatena på Mo Gård folkhögskola i Åkarp och pratar om deras tankar kring att få in foten på arbetsmarknaden.

Nu studerar Abdoulie Faye, Fatena Kordi och Mohamad Hanou svenska, teckenspråk, matematik, samhällskunskap och friskvård på Mo Gård folkhögskola i Åkarp utanför Malmö. De har tankar och drömmar om hur de ska kunna börja jobba och om den svenska arbetsmarknaden för nyanlända.

Låt oss börja med Fatena Kordi, 45 år. I hemlandet Syrien fick hon som döv aldrig gå i någon skola alls. Och hon fick inte heller lära sig teckenspråk och arabiska. Istället kommunicerade hon med enkla gester under uppväxten.

Hon kom till Sverige nästan språklös för fyra år sedan. På Mo Gård folkhögskola fick hon till sin stora lycka träffa andra döva och lära sig teckenspråk för första gången.

– Jag vill fortsätta lära mig teckenspråk och svenska, säger hon.

Hon har hittills gjort praktik som trädgårdsskötare och i en secondhandaffär.

– Det var roligt, men jag vill främst jobba i förskolan, säger hon som önskar bli antingen barnskötare eller förskolpedagog.

Hon känner att hon fortfarande behöver plugga då hon har mycket att ta igen efter missad skolgång i hemlandet. Hon kan dock tänka sig att arbeta och studera parallellt så småningom.

Abdoulie Faye, 40, har tidigare arbetat som lärare i en dövskola i Gambia. Han undervisade i geografi, matte och naturorienterande ämnen.

Han har bott i Sverige i ungefär tre år. I november ifjol fick han uppehållstillstånd.

Den första augusti ska han få sitt allra första jobb, så kallade ”instegsjobb”, i Sverige. Det är att han ska arbeta fyra dagar i veckan som elevstöd och i kafeterian på Östervångsskolan, en specialskola för döva och hörselskadade elever i Lund. En dag i

veckan studerar han på Mo Gård folkhögskola.

Han är så glad över att få jobba i skolvärlden, en arena som han känner sig hemma på.

– Jag tror på ett så kallat snabbspår. Det är att man fortsätter med samma yrke i sitt nya hemland (efter en viss omskolning eller inkörningsperiod reds anm.), säger Abdoulie.

Mohamad Hanou har tidigare jobbat med lite allt möjligt i Syrien.

– Det var lätt att få arbete i Syrien, berättar han som går etableringskurs på Mo Gårds folkhögskola och har bott i Sverige i cirka tre år.

Etableringskursen är ett samarbete mellan folkhögskolan och Arbetsförmedlingen. Förutom svenska, teckenspråk och samhällskunskap innehåller den också arbetsförberedande delar.

Han är öppen för att jobba i en mataffär, städa, sy, och dela ut post med mera.

– Det är viktigt för mig att jobba istället för att gå på bidrag, säger han.

En het valfråga är om det är rätt att nyanlända utan gymnasieutbildning och/eller yrkeserfarenhet ska få lägre lön än inrikes födda att börja med. Syftet är att de snabbare ska lära sig det svenska språket och lättare få in foten på arbetsmarknaden.

Alla – Fatena, Abdoulie och Mohamad, säger att de tror på lägre löner för nyanlända.

– Viktigt att ju mer de lär sig, desto mer höjs lönen. Detta för att nyanländas löner sedan ska komma upp i nivå med inrikes föddas, säger Abdoulie.

Mohamad och Fatena håller med honom. De har tillsammans med Abdoulie önskemål till politiker:

Att de ska verka för attitydförändring hos arbetsgivare så att de blir mer positiva till att anställda döva med utländsk bakgrund och att Arbetsförmedlingen ska få mer resurser så att köer och handläggningstider kan bli kortare.

TEXT & FOTO: NICLAS MARTINSSON

Inga vill ha mer teckenspråk på äldreboendet

Inga Philip, 91, är ensam döv på sitt äldreboende i Jönköping. Om hon fick bestämma, hade hon gärna velat bo tillsammans med andra döva och därmed fått mer teckenspråk. "Personalen är dock snäll", säger hon.

När DT kommer på besök har hon nyligen ätit lunch.

– Jag fick kycklinglever med kokt potatis, gröna ärtor och lingon. Det var oväntat gott – jag som inte hade ätit kycklinglever på väldigt länge och glömt hur det smakade. Och så fick jag en persikohalva med vispad grädde till efterrätt, säger hon leende och berättar att maten brukar vara vällagad på äldreboendet.

Hon bor i en mindre lya med kök, badrum och balkong och har tillgång till vårdpersonal dygnet runt i huset.

Hur trivs du här?

– Bra. Sjuksköterskor är snälla. Jag lär dem lite tecken. De kan exempelvis teckna BRA, KAFFE, TACK och VAD DU VILL ÄTA. Och så kan jag läsa läppar ganska bra, berättar hon som bott på äldreboendet i drygt två och ett halvt år.

För henne var det svårt att flytta hemifrån. Hon var orolig för hur det skulle gå att bo tillsammans med hörande. Tidigare var hon van vid att vara omgiven av teckenspråkiga personer i sin umgängeskrets och besökte dövföreningen gärna.

– Nu är oron över och jag har vant mig vid att bo här. Men jag brukar inte umgås så mycket med andra hörande i det här huset.

Även om hon trivs på äldreboendet, hade hon gärna velat hamna på samma äldreboende som andra teckenspråkiga i Jönköpings kommun. Ingrid Widegren, ordförande för Vätterbygdens Dövas Förening, berättar att det tyvärr finns ett flertal äldre ensamma döva utspridda på olika äldreboenden.

– Vi har kämpat länge för att de ska få flytta ihop och ha tillgång till teckenspråkskunnig personal, men politiker har av olika skäl sagt nej hittills.

Ett skäl är att döva inte kan få förtur till lediga platser där

äldre döva redan bor och att kommunen inte kan se vilka som är döva i sitt register. Ett annat skäl är att gruppen döva är för liten för att det ska vara rimligt för kommunen att satsa på att ha teckenspråkskunnig personal.

Ingrid Widegren är särskilt bekymrad för äldre döva som har demens. Hur ska de kunna få stimulans på teckenspråk när de är ensamma döva på sitt äldreboende?

Inga Philips bror, Ingvar Johansson, tycker att det är lite jobbigt att se henne ensam på äldreboendet. Samtidigt säger han att han brukar se till att hälsa på henne för fika då och då. Och så pekar han på bildtelefonen som Inga har i vardagsrummet.

– Bildtelefonen är bra. Ibland ringer vi varandra och tecknar, berättar Ingvar.

En anledning till att Inga bor just där är att hon ska kunna ha nära till sina barn och barnbarn, som brukar hälsa på henne och t.ex. hjälpa med att handla det hon vill ha. Att flytta långt till ett teckenspråkigt äldreboende i Göteborg eller Malmö var därför aldrig aktuellt för henne.

Vad tycker du om att göra till vardags?

– Jag tycker om att läsa Jönköpings-Posten, Hemmets Veckotidning, och lösa korsord. När jag löser korsord händer det ibland att jag kör fast. Då sover jag på saken och kommer plötsligt på vilket ord det är dagen efter, säger Inga leende och fortsätter: Och så sover jag mycket. Jag försöker inte titta för mycket på tv.

Snart närmar sig valet. Vad vill du säga till lokala politiker i Jönköping?

– Jag vill att äldre döva ska samlas på ett ställe och ha personal som kan teckenspråk. Det är lättare med teckenspråk än att läsa läppar, säger hon som kommer från Bottnaryd, väster om Jönköping och har arbetat som fabriksarbetare, med att vika fina presentförpackningar. Hennes man var Folke Philip, som bland annat var styrelseledamot i Sveriges Dövas Riksförbund.

TEXT & FOTO: NICLAS MARTINSSON

TOLKTJÄNST

8-åriga Elsa:

– Första gången jag inte fick tolk grät jag

Elsa har gått på simskola i Örebro 10 gånger och bokat teckenspråkstolk till varje tillfälle. Fem av gångerna kom ingen tolk. De första två gångerna blev Elsa ledsen och åkte hem igen och ville inte vara med. Men tredje gången kände hon sig tvungen att vara med ändå eftersom man inte fick missa fler än två gånger för att få sina simmärken.

– Simläraren var jättesnäll och försökte gestikulera till mig, berättar Elsa.

Elsas pappa Ola Lundström intygar att simlärarens positiva attityd räddat hela situationen men att det är beklämmande att som förälder se sitt barn uteslutas från sin fritidsaktivitet på detta sätt. Ola och Elsas mamma, Mona Riis, har anmält dessa fem uteblivna tolktillfällen till Patientnämnden. Liksom ytterligare 12 tillfällen där tolk uteblivit vid Elsas och hennes systers andra fritidsaktiviteter.

Tolk bokades till samtliga tio lektionstillfällen vid ett och samma tillfälle. Ola tycker att det är märkligt att det då inte går att schemalägga tolkar för alla tillfällen, utan att det ska variera. Förutom att det varierar om tolk kommer eller inte så har det dessutom varit fem olika tolkar som dykt upp vid dessa fem tillfällen.

– Vi bor i Europas teckenspråkiga huvudstad, men kan inte känna oss trygga i att våra teckenspråkiga barn ska kunna delta på sina fritidsaktiviteter på samma villkor som andra barn. Det känns motsägelsefullt, säger Ola.

Rent krasst skulle Ola vilja att Tolkcentralen betalar halva simskolan, då Elsa inte kunnat vara delaktig fullt ut.

Elsa berättar att tolkarna som kommit har skiftat i kvalitet. Någon har varit ganska dålig medan en annan varit riktigt bra. Egentligen skulle Elsa vilja att tolken var i vattnet bredvid simläraren, men hon tillägger att det allra viktigaste trots allt är

att ha kul, oavsett om det finns tolk tillgänglig eller inte.

– Jag älskar ju att simma! säger Elsa.

Elsa och hennes familj flyttade till Örebro för ett år sedan. Ola upplever att det är svårare att få tolk i Örebro än vad det var i Stockholm.

DT har kontaktat Magnus Sjögren, verksamhetschef på Tolkcentralen i Region Örebro län. Magnus hänvisar de uteblivna tolkningarna till den prioritetsordning de har som är politiskt förankrad. Prioritetsordningen har tre grundnivåer där den tredje och lägsta prioritetsnivån är uppdrag som härrör till en brukares fritidssysselsättning som idrottsutövande, studiecirkel och fritidskurser. Tolkcentralen gör ingen skillnad på barn och vuxna i prioriteringen. Statistiken visar att inom prioriteringsnivå 3 genomför Tolkcentralen i Örebro län 86% av alla beställningar som gäller barn under 19 år och 83% av beställningarna för åldersgruppen 35-64 år. Om ett skyndsamt uppdrag av högre prioritet än ett redan inplanerat uppdrag på prioritetsnivå 3 inkommer, så avbokas det uppdrag som har lägre prioritet – oavsett om det är bokat i god tid eller inte.

Magnus kommenterar Olas upplevelse om skillnaderna mellan Örebro och Stockholm så här:

– 2017 genomfördes i Örebro drygt 95% och Stockholm 96 % av alla inkomna beställningar så en liten skillnad finns. Det bör nämnas att de offentliga medlen för teckenspråkstolkning är mycket olika i Sverige beroende på var man bor. 2015 gjorde vi en jämförelse nationellt och som visade att Stockholm satsade 34 700 kr per tolkanvändare skriven i Stockholm. Motsvarande belopp i Örebro var 22 100 kr per tolkanvändare skriven i Örebro län.

SDR:s syn är att tolktjänsten ska vara likvärdig i hela landet. Denna syn delar Tolkcentralen i Region Örebro län helt och hållet, berättar Magnus och beklagar att det i dag ser olika ut i olika landstings/regioners satsningar på tolktjänsten.

TEXT & FOTO: MARIA NORBERG

UTBILDNING

Ellen och Moa:

Vi vill att alla i skolan ska kunna teckenspråk

DT träffar systrarna Ellen, Moa och deras mamma Anna Söberg för att prata om hur skolan fungerar för dem. Flickorna går i två olika skolor. Båda skolorna har sina för- och nackdelar.

När DT träffar systrarna Ellen och Moa i skånska Hörby, har de precis slutat skolan för dagen och ska snart gå på simträning. De busar och retas med varandra, som vilka syskon som helst.

När skolan kommer på tal, berättar Moa entusiastiskt att hon älskar matte och so. Hon går i andra klass på Silviaskolan i Hässleholm, en kommunal hörselskola.

Om du fick bestämma, hur skulle din drömskola se ut?

– Att vi får ännu mer matte och so! säger hon leende.

Anna säger att Silviaskolan är välfungerande för Moa. De ställer krav och utmanar henne. Samtidigt är Anna bekymrad för att det är för lite teckenspråk där. Moas klass läser bara teckenspråk en gång i veckan, som nybörjarspråk. Alla övriga lektioner är på tal.

– Moa, som har teckenspråk som modersmål, borde istället läsa teckenspråk på samma sätt som i specialskolan. Hon ska exempelvis kunna få läsa mer om hur själva teckenspråket är konstruerat, dövas historia och kultur, säger Anna.

Inte alla lärare kan teckenspråk eller tecken som stöd heller. Det blir extra känsligt om Moa en dag glömmer att ta med sina hörapparater till skolan eller om hörapparaterna går sönder.

– Skolan borde ha en mer avslappnad inställning ifall Moa glömt att ta med sina hörapparater och tänka att de kan använda teckenspråk istället. Det händer att hon strängt blir tillsagd att hon ska komma ihåg att ta med sina hörapparater i morgon.

Annars är Anna i stort sett nöjd med Silviaskolan. Moa har också en storebror som går på Silviaskolan.

När DT frågar femteklassaren Ellen vad hon tycker om Östervångsskolan, är tonen en annan. Hon berättar argt att hon ofta får vänta tills andra i klassen kommer ikapp och att det har

varit frekventa lärarbyten. Nu har hon en bra mentor som hon hoppas få ha kvar ett bra tag.

Som förälder känner sig Anna frustrerad. Nivån är ibland för låg på Östervångsskolan och det finns elever med vitt skilda behov på skolan, vilket inte är fel i sig. Men då blir det svårare för lärare att försöka anpassa sig till alla elever. Då kan undervisningen riskera att bli lidande. Anna kan ibland se att Ellen blir uttråkad och omotiverad.

– Jag upplever att Silviaskolan är bättre på att utmana och motivera sina elever än Östervångsskolan. Samtidigt kan jag inte skylla allt på Östervångsskolan, det kan också bero på oss, säger Anna som samtidigt uppskattar att teckenspråksmiljön och dövmedvetandet är betydligt starkare där än på Silviaskolan.

Hon och Ellen har haft och fortsätter att ha en dialog med skolan om hur situationen framöver kan bli bättre.

Anna, Ellen och Moa är överens om en sak. Det behövs mer teckenspråk på både Silvia- och Östervångsskolan. På Silviaskolan kan långtifrån alla anställda teckenspråk. Och på Östervångsskolan finns enskilda anställda som inte kan teckna flytande.

Anna Söberg säger att mycket av dagens skolproblem hade varit lösta om barn med hörselnedsättning tidigt fick teckenspråk och om attityden till teckenspråk var mer positiv. Då skulle det säkert bli fler elever i specialskolan och bli mer teckenspråk i hörselskolan som Silviaskolan.

Anna efterlyser också en grundskola med teckenspråksprofil utan något hörsselfokus. Alla som vill ha undervisning på teckenspråk kan få gå där. En sådan skola finns inte i dag. Istället finns specialskolor och hörselskolor som endast tar emot elever med hörselnedsättning. Hörande barn får inte gå där.

– Det skulle vara perfekt om en skola med teckenspråksprofil fanns! säger hon.

TEXT & FOTO: NICLAS MARTINSSON

Centerpartiet

– Valfrihet och egenmakt till alla

Trots sin korta politiska karriär fick Alexandra Royal stort förtroende av Centerpartiet i Örebro. Hon kandiderar på plats 15 av 43 till kommunfullmäktige.

– Det är lätt att klaga över att politikerna inte gör något bra och att de kör över oss. Vid flytten av Risbergsgymnasiet i Örebro för ett par år sedan träffade jag flera lokalpolitiker. Då förstod jag hur lite kunskap de hade om döva. Det måste finnas döva politiker i sådana här sammanhang, säger Alexandra Royal som länge funderat på att engagera sig politiskt.

I höstas bestämde sig Alexandra för att på riktigt kasta sig in i politiken. I november blev hon medlem i Centerpartiet. Hon upplever att partikamraterna har välkomnat henne med värme och tagit vara på hennes kompetens och potential. Alexandras förväntningar inför valet är ganska låga.

– Jag har inga höga förväntningar eftersom jag är ny inom politiken. Vägen till kommunfullmäktige är lång. Det tar tid att bygga upp förtroende, relationer och göra mig ett namn i Örebro.

Alexandras hjärtefrågor är det svenska teckenspråket och dövas rättigheter. Hon tror på valfrihet och egenmakt. Och hon brinner också för äldre frågor.

– Jag tror på valfrihet. Till exempel att

Örebro kommun ska ta hänsyn till döva seniorer i sina upphandlingar av hemvård. Kommunen ska se till att ta med företag som har teckenspråkig personal. Äldre döva ska kunna kommunicera med hemtjänsten och känna sig trygga i sina hem. Om valfrihet finns, då får äldre döva egenmakt över sina liv, säger hon.

Det finns de som är glada över att Alexandra blivit politiskt engagerad. Hon betonar att hon inte kan "rädda världen" eftersom det finns flera faktorer som gör det svårare att helt kunna påverka ett beslut i en viss riktning. En av faktorerna är kommunens ekonomi.

– Döva är inte en homogen grupp utan alla tycker och röstar olika. Ni ska rösta på det parti som ni tror på. Jag är ödmjuk och ni ska lita på att jag lyfter fram frågor som rör döva och teckenspråket. Jag är tydlig med att göra skillnad på mina personliga åsikter och vad döva tycker oavsett partitillhörighet.

Alexandra brukar vlogga på teckenspråk på Facebook. Varje vlogg textas. Hennes budskap ska nå alla oavsett hörselnedsättning. Inför valet kommer hon att kampanja för Centerpartiet och delta i partiets valvaka på valdagen.

– Att rösta är en möjlighet att vara med och påverka samhället, säger Alexandra.

TEXT & FOTO: SARAH REMGREN

– Antirasism, feminism

Mia Modig, efter många år som intressepolitiskt aktiv, vill nu ta plats i antingen riksdagen eller Stockholms landstingsfullmäktige för Feministiskt initiativ (FI).

– Om jag blir invald, kommer jag alltid att jobba med dövrågor.

Mia Modig röstade på FI i både EU- och riksdagsvalet under det så kallade supervalåret 2014. Hon blev inspirerad när partiet talade om identitetspolitik och intersektionalitet. Så hon bestämde sig för att bli medlem i FI samma år.

– Jag kände mig hemma i partiet, säger hon och förklarar vidare:

Intersektionalitet är ett begrepp som myntades av Kimbérle Crenshaw i USA 1989. Som svart kvinna kände hon sig inte hemma i vare sig den mansdominerade Black Power-rörelsen eller kvinnorörelsen som mest bestod av vita medelklasskvinnor. Istället engagerade hon sig i Black feminism-rörelsen. Hon var på den tiden kritisk mot genusforskningen om kvinnor som "bara" kvinnor.

I Mia Modigs fall är hon inte bara döv när hon engagerar sig i dövrörelsen. Och i funktionshinderrörelsen saknar hon språk- och kulturperspektivet i diskussionerna. Istället är FI hennes naturliga arena där hon kan verka "i skärningspunkten". I partiet kan

Feministiskt initiativ

Kristdemokraterna

och döva på agendan

både det ena och det andra diskuteras: alltså funktionsrätt- och dövfrågor.

– Jag vill hävda att FI är det mest dövvänliga partiet. FI har förståelse för att vi inte "bara" är döva, säger hon och berättar att i partiprogrammet nämns ordet teckenspråk på 17 ställen, t.ex. under kategorierna utbildning och nationella minoriteter.

Anledningen till att hon nu vill engagera sig politiskt, är att hon sedan unga år har varit intressepolitiskt aktiv på olika nivåer.

– Jag har märkt att det inte alltid är så lätt att som intressepolitiskt aktiv få till en förändring genom att försöka påverka politiker, säger hon som nu vill verka från andra sidan: som politiker.

– Om jag blir invald, kommer jag alltid att jobba med dövfrågor, säger hon och förklarar att hon då inte bara verkar för döva utan också för alla. När hon t.ex. talar om antirasism så finns döva ändå med, för det finns döva som diskrimineras på grund av etnicitet.

– Om jag vinner så lovar jag att bjuda döva, hörselskadade och personer med dövblindhet på fika varje fredag i riksdags- eller landstingshuset. Det är ett bra sätt att synliggöra oss i maktens korridorer, säger hon som har plats 23 på riksdagslistan och plats 5 på landstingslistan.

Hon ska kampanja på sin Facebook-sida, hålla torgtal och ha homeparty m.m. fram till valet.

TEXT OCH FOTO: NICLAS MARTINSSON

– Familjen är en grundsten i samhället

Gävlebon Piakerstin Silverdal (KD) kandiderar till kommun-, regionfullmäktige och riksdagen.

– Om jag blir invald hoppas jag kunna bygga broar mellan hörande politiker och personer med funktionsnedsättning, säger hon.

Piakerstin Silverdal mötte en kristdemokrat 2013. Då fattade hon tycke för KD:s familjepolitik och kristna värderingar. Hon gick med i partiet samma år.

– Familjen är en av grundstenarna i samhället. Det är viktigt att värna om barnen, för de är vår framtid, säger hon som förklarar att det också är av yttersta vikt att ta hand om personer med funktionsnedsättning, äldre, och utsatta personer.

Valfrihet är en av hennes hjärtefrågor. Att kunna välja skola, hemtjänst och äldreboende med mera, handlar om trygghet. Därmed stärks tilliten till våra samhällsfunktioner. En fråga som engagerar henne är tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning.

– Samhället är ännu inte tillgängligt för oss. Okunskapen är fortfarande stor och utanförskapet större för personer med funktionsnedsättning, exempelvis på arbetsmarknaden, säger hon som jobbar som undersköterska.

Hon vill också se att svenskt teckenspråk ska klassas som ett sjätte nationellt

minoritetsspråk. Då kan medborgare lättare kräva att få samhällsservice på teckenspråk. Språklagen, i vilket det svenska teckenspråket och de fem andra nationella minoritetsspråken regleras, räcker inte. För de fem nationella minoriteterna finns ytterligare en lag: lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

Hon ska kampanja fram till valet genom att dela ut broschyrer och träffa folkpåstan. Det är inte första gången hon är med i valkampanjen. Hon kandiderade också 2014 och slutade som ersättare i kommunfullmäktige. I drygt ett halvår satt hon i vård- och omsorgsnämnden men gav sedan upp.

– Det var tufft att ensam representera KD och vara den enda döva i nämnden.

På frågan om hur hon ska göra om hon återigen kan få sitta i någon nämnd som ensam representant för KD, svarar hon att hon får kämpa och inte ge upp.

– Jag går in i det med nya krafter. Det är nyttigt för hörande politikerkollegor att se en döv politiker och vidga sin syn.

Vad tror du om KD:s chanser i riksdagsvalet? Ditt parti balanserar ju kring fyraprocentsspärren.

– Jag tror att vi klarar oss. Vi har starka frontfigurer.

På valsedlarna i Gävleborg har hon plats 21 (riksdag) och 16 (kommun/landsting).

TEXT & FOTO: NICLAS MARTINSSON

Så har det gått för döva i valet

I september ägde valet rum. DT har tagit reda på hur det har gått för de sex döva kandidaterna.

ALEXANDRA ROYAL (C)

Centerpartisten Alexandra Royal bedrev sin första valkampanj i år. Hon kandiderade till Örebro fullmäktige och fick 250 personröster. Om antalet personkryss säger hon: "Väldigt hedrande. Mina partikamrater som varit med längre var djupt imponerade, de sa att 250 var en mycket bra siffra". Det räckte dock inte för att få en plats i fullmäktige.

C, KD och S styr Örebro kommun. Partierna har tillsammans kommit överens om vilka som ska få ordförande- och vice ordförande-posterna i nämnderna. Alexandra Royal har tackat ja till att bli föreslagen som vice ordförande i fritidsnämnden. Om hennes nämnduppdrag fastställs i fullmäktige den 10-11 december, vilket det sannolikt gör, kommer hon att arbeta 12% som politiskt förtroendevald och 88% som lärare på Mo Gård folkhögskola.

"Jag är ny som politiker så jag ser fram emot att lära känna politikerna och lära mig mer hur det politiska arbetet fungerar på olika nivåer i kommunen", säger hon som tänker driva sina hjärtefrågor såsom likvärdiga möjligheter till god hälsa för alla, teckenspråkig förskola för döva barn och äldre dövas rätt till service på teckenspråk i partiet.

ERIK RONEBORG (SD)

Sverigedemokraten Erik Runeborg är Sveriges enda döva kommunfullmäktigeledamot. För honom var det en överraskning att han, som stod som nummer 6 på valsedeln, kom in i Nynäshamn kommunfullmäktige. Han är ny som politiker. "Det känns nytt och spännande", säger han.

SD är ett oppositionsparti i Nynäshamn. Kommunen styrs av allianspartierna med stöd av Sorunda- och Nynäshamns kommunparti och Pensionärspartiet.

Erik Runeborg säger att han brinner för skolfrågor och tillgång till ungdomsgårdar. En fråga som han tänker ta upp är ökade möjligheter att läsa teckenspråk för hörande och teckenspråk som modersmål i grundskolan och en annan ambition han har är att se till att det svenska handalfabetet finns uppsatt i varje klassrum i grundskolan och på varje förskola.

I december får han veta mer om vad han kan få för politiska uppdrag i kommunen utöver platsen i fullmäktige.

ELISABETH WESSEL (L)

Elisabeth Wessel bedrev också sin första valkampanj i år för Liberalerna i Vänersborg. Hon fick 32 personkryss i kommunvalet, en summa som inte tog henne hela vägen till kommunfullmäktige. Nämnduppdrag kan dock bli aktuella för henne. Hon har visat intresse för att sitta i en nämnd, gärna med koppling till döva och teckenspråk, berättar hon för DT. Före jul kommer hon att få besked om hur det går. En av frågorna som driver henne är fritidsgården för döva i Vänersborg. Den har problem då den bara drivs ideellt på måndagar och inte längre har anställd personal. I staden finns en specialskola för döva och hörselskadade, Vänerskolan.

ISABELLA HAGNELL (S)

Socialdemokraten Isabella Hagnell kandiderade till Stockholms landstingsfullmäktige. Det var första gången som hon ställde upp i valet. Hon fick 202 personkryss – en siffra som hon blev väldigt glad över trots att hon inte hade möjlighet att delta i valet fullt ut. Det räckte inte för att få en plats i fullmäktige. Hennes hjärtefrågor i landstinget är bl.a. tolktjänst, hörselvård och sjukvård – samma frågor som hon nu i egenskap av generalsekreterare kan driva i SDR, men då för hela Sverige. Och hon har blivit föreslagen som ersättare i fastighetsnämnden i kommunen Stockholms stad. Nämndplatserna fastställs före årsskiftet.

PIAKERSTIN SILVERDAL (KD)

Kristdemokraten Piakerstin Silverdal från Gävle gjorde sin andra valkampanj i år. I kommunvalet fick hon 9 personkryss, 22 i landstingsvalet och 4 i riksdagsvalet. Däremot har hon fått i uppdrag att i KD Gävle bilda en arbetsgrupp som har fokus på tillgänglighet och personer med funktionsvariationer. Arbetsgruppen består av kristdemokratiska politiker som kommer att bevaka dessa frågor i kommunfullmäktige och nämnderna. "Jag är glad över att få leda detta viktiga område i partiet för KD", säger hon till DT.

MIA MODIG (FI)

Mia Modig från Feministiskt initiativ kandiderade till riksdagen och Stockholms landstingsfullmäktige. I riksdagsvalet fick hon 379 personkryss. Av statistiken att döma är hon extra populär i län där det bor många döva, till exempel i Stockholm och Örebro. I landstingsvalet fick hon 344 kryss. FI kom inte in i riksdagen och Stockholms landstingsfullmäktige. Mia Modig är nu vice ordförande för FI Stockholm (kommunen Stockholms stad där FI har 3 mandat och sitter i oppositionen).

EU-special

DT har träffat de två döva EU-parlamentarikerna: Adam Kosa från Ungern och Helga Stevens från Belgien.

Dessutom har tvångssterilisering tagits upp på EU-nivå; ett ingrepp som drabbat döva och personer med funktionsnedsättning i Sverige och ute i resten av Europa. Läs mer →

DT möter Helga Stevens och Adam Kosa

2014 skedde ett historiskt ögonblick. Två döva blev invalda i EU-parlamentet. Ungraren Adam Kosa, som tidigare suttit i kammaren, fick nu sällskap av belgaren Helga Stevens. Dövas Tidning fick en pratstund med dem i Bryssel om hur de trivs i hetluften.

Tisdag morgon. Vi sitter i Helga Stevens möteslokal. Att en döv parlamentariker har rummet går inte att ta miste på. På en vägg finns en affisch om ett historiskt beslut om att stärka teckenspråken i EU, på en annan vägg en urklippt tidningsartikel om henne och Adam Kosas plats i parlamentet.

Senast DT intervjuade Adam Kosa i EU-parlamentet var 2011. Då berättade han att det kändes ensamt att vara den enda döva ledamoten. Hans första mandatperiod var 2009–14. Nu är han inne på sin andra, 2014–2019. Han säger att arbetet känns lättare nu när två döva politiker verkar i parlamentet. På frågan vilket sätt det är lättare svarar han att det är enkel matematik. Två är fler än en. Därmed kan de bättre representera dövsamhället när de tillsammans strävar efter samma mål.

Helga Stevens är dock inte en nybörjare i politiska sammanhang. Hon hade tidigare suttit i det flamländska parlamentet och den belgiska senaten. Det som överraskade henne mest var att i EU-parlamentet har hon större inflytande och möjligheter att komma med initiativ än hos den flamländska motsvarigheten.

– I EU-parlamentet finns ingen egentlig opposition utan vi har dialog och kompromissar med andra politiker, säger hon och förklarar att i Flandern är det däremot regering kontra opposition.

Helga Stevens representerar partiet Flamländska alliansen.

Partiet arbetar för en gradvis utveckling mot ökad självständighet för det nederländskspråkiga Flandern i norra Belgien. Den södra delen av landet är det fransktalande Vallonien.

Partiet, bildat 2001, kan inte enkelt sättas i ett ideologiskt fack.

DT tar kontakt med Peter Bursens, professor i statsvetenskap vid universitetet i Antwerpen. Han förklarar att partiet är ekonomiskt nyliberalt, socialt djupt konservativt, och nationalistiskt. Partiet har även företrädare som ibland uttalar sig i populistiska termer rörande flyktingar, migration, säkerhet och EU.

Adam Kosa representerar Fidesz, det regerande partiet i Ungern. Partiet är nationalkonservativt och kristdemokratiskt.

I förra EU-valet var det fem döva kandidater av olika politiska valörer. Bara två lyckades bli invalda.

Vad tycker ni om att EU-parlamentet har två döva ledamöter som båda är mitten-höger?

– Länges ansågs funktionshinderpolitik som en vänsterfråga. Vi ville visa att vi också kunde ta det, säger Adam Kosa.

Helga Stevens lägger till:

– Om vi exempelvis tittar på Storbritannien och USA kan vi konstatera att det var de konservativa som drev igenom antidiskrimineringslagarna DDA (brittisk) och ADA (amerikansk). De på vänsterkanten pratar, vi på högerkanten agerar, säger hon.

– Vi gläds dock åt om det kommer fler döva politiker, säger Adam Kosa.

Som exempel på politiska framgångar som de legat bakom är resolutionen från 2016 om att stärka teckenspråken i EU, initierad av Helga Stevens, och Bryssel-deklarationen från 2010 om att

implementera lagstiftningen av teckenspråken i unionen, ett samarbete mellan Adam Kosa och European Union of the Deaf.

Hela 661 av 751 ledamöter i EU-parlamentet röstade i november 2016 för att anta den historiska resolutionen. Om den handlar affischen i Helga Stevens mötesrum.

Ibland samarbetar Adam Kosa och Helga Stevens, då främst kring frågor som rör FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, tillgänglighet och teckenspråkets ställning med mera. I parlamentet händer det att Helga Stevens är företrädande och Adam Kosa skuggföreträdande eller tvärtom.

Som döv politiker berättar Helga Stevens att en av utmaningarna är att få tolk när hon behöver. Den tolkbudget som hon blivit tilldelad är begränsad.

Adam Kosa har inte samma problem. Anledningen till att Helga Stevens har tolktrubbel är att hon är skriven i Belgien där mycket av EU-arbetet sker i Bryssel.

I övrigt upplever båda att kampen för ökad tillgänglighet är en ständig utmaning. Adam Kosa säger att det är frustrerande att många politikerkollegor har den attityden att funktionshinderpolitik är en social fråga och därför ska behandlas i utskottet för sysselsättning och sociala frågor, där han är ledamot och Helga Stevens suppleant.

– Funktionshinderfrågor borde också behandlas i andra utskott. Det är ju ett ämne som spänner över olika områden.

Övergripande ser båda att tillgängligheten ännu inte är fullgod i unionen. Helga Stevens tar transporten och utbytesprogrammet Erasmus+ för studenter som exempel. Alltså har personer med funktionsnedsättning inte samma fria rörlighet som andra.

Ett exempel är att döva studenter på kandidat- och mastersnivå inte har självklar rätt till att få teckenspråkstolk när de studerar inom ramen för Erasmus+. Tillgången till tolktjänsten varierar stort i Europa.

En av Adam Kosas hjärtefrågor är att baxa igenom den europeiska tillgänglighetslagen. I december förra året tog de sociala ministrarna i Europarådet ett gemensamt ställningstagande om förslaget till en tillgänglighetslag. Det innebär att trilogin – förhandlingar mellan EU-kommissionen, Europaparlamentet och Ministerrådet om hur den slutliga texten ska se ut – kan starta.

Lagen kommer att påverka 80 miljoner invånare med funktionsnedsättning i EU och handlar om hur varor och tjänster kan bli mer tillgängliga. På EU-nivå finns nämligen ingen tillgänglighetslag. Därför kan den komma att ha stor betydelse. Det europeiska funktionshinderforumet är dock oroligt för att lagen riskerar att bli tandlös. Två av förslagen som finns är att när bidrag delas ut från EU-strukturfonden ska det inte vara villkorat med att tillgängligheten, där bidraget används, höjs och att småföretagare med färre än tio anställda ska undantas från tillgänglighetskraven.

En av Helga Stevens kärnfrågor är också tillgänglighet. Men det finns en annan som engagerar henne: anti-terrorism. Hon sitter som vice ordförande i det särskilda utskottet för terrorismfrågor. Tillsammans med ordförande Monika Hohlmeier från Tyskland kommer de att utarbeta ett betänkande om hur säkerheten

kan höjas för samtliga invånare i EU, hur radikaliseringsen kan förebyggas och hur terrorismen kan stoppas.

– Vi ska inte bara titta på islamistisk terrorism utan också exempelvis på högerextrem terrorism. Det är ett stort uppdrag för oss båda, berättar hon.

“Funktionshinderpolitik måste sluta ses som en social fråga”

DT möter Soraya Post (FI) som hastigast i en korridor i Bryssel och frågar om de två döva ledamöterna. Av dem säger hon sig ha haft mer kontakt med Adam Kosa. Till exempel ingick de i EU-delegationen när de besökte Filippinerna förra sommaren. Syftet med resan var att ta reda på landets arbete med mänskliga rättigheter. President Rodrigo Duterte är känd för att föra ett blodigt krig mot droghandeln där många dödsdömda och fängslats.

Soraya Post säger att medan det är fantastiskt med en döv politiker som Adam Kosa har hon inte mycket gemensamt med honom och den politik som hans parti för. Ungern är känt för sin tuffa och från internationellt håll kritiserade flyktingpolitik.

– Men jag respekterar honom som parlamentariker. Han verkar vara bra på att balansera mellan hjärta och hjärna, säger hon leende och skyndar iväg till ett annat uppdrag.

Lolo Danielsson från Sverige är en av styrelsemedlemmarna i European Union of the Deaf (EUD).

Vad betyder det för oss döva i Europa att vi har två döva EU-parlamentariker?

– Mycket. Adam och Helgas insatser har gjort att alla parlamentariker i EU-parlamentet vet om dövas rätt till att använda teckenspråk och få tillgång till tolkar och information på sina respektive språk. EUD har också blivit mer synligt på den politiska arenan på alla nivåer i Europa.

Tillbaka till mötet med Adam Kosa och Helga Stevens där vi nu avrundar samtalet.

Vill ni bli omvalda för nästa mandatperiod, 2019-2024, om ni får förtroendet av era partier?

– Ja, jag känner mig inte färdig med arbetet med tillgänglighetslagen. Den vill jag gärna fortsätta med, och så finns det alltid andra utmaningar som lockar mig, säger Adam Kosa.

Helga Stevens vill också bli omvald.

– EU:s påverkan på vår vardag är enorm och jag vill säkerställa att den påverkan är positiv och gagnar alla EU-medborgare.

Båda trivs förträffligt i den politiska hetluften, säger de, även om de kommer från olika partier och inte sitter i samma parlamentariska grupp i EU-parlamentet.

– Vi tycker båda att vår nationella identitet och våra egna språk är fortsatt viktiga. De olika nationella identiteterna och språken är det som gör Europa så speciellt – något att vara stolt över. Och som döva EU-parlamentariker står vi upp för och försvarar dövas rätt till att använda och kommunicera på teckenspråk. Dövkultur är viktigt för oss och behöver bevaras och främjas, säger Helga Stevens och Adam Kosa håller med.

TEXT & FOTO: NICLAS MARTINSSON

TVÅNGSSTERILISERING Dövas Tidning deltog i ett EU-seminarium om tvångssterilisering i december förra året. Då slogs fast att den vårdformen måste upphöra. DT träffade en döv kvinna som fallit offer för Sveriges steriliseringspolitik.

Maria var tvungen att sterilisera sig

I början av 2000-talet genomgick Maria* en könskorrigering operation. Hon blev i samma veva tvungen att sterilisera sig.

– Jag kände mig mindre värd som människa, säger hon.

Redan som liten förstod Maria (*fingerat namn) att hon inte var som andra killar. Det dröjde tills hon som tonåring äntligen begrep att hon var född i en manskropp. När hon var vuxen fick hon genomgå en lång utredningsprocess. Efter två år blev det grönt ljus för en könskorrigering operation.

Innan operationen överhuvudtaget kunde genomföras måste hon ge samtycke till att sterilisera sig.

– Jag kände mig mindre värd som människa och att samhället ansåg att jag inte var lämpad som förälder. Men vad hade jag för val? Jag behövde ju korrigera mitt kön, berättar Maria. Hon minns starkt läkarens ord som hon tyckte var hårda:

– Läkaren sa också att om jag hade några könsceller sparade någonstans så måste de förstöras.

Hon upplevde dock att sjukhuspersonalen var tillmötesgående och hade fin attityd. Men de var skyldiga att följa lagen.

2013 togs kravet på sterilisering bort ur könstillhörighetslagen. Tidigare måste den person som genomgick en könskorrigering inte bara vara steril utan också vara ogift. Det innebär att transpersoner som var gifta måste skilja sig för att kunna

korrigera sitt kön. Nu är det kravet också borttaget.

Anledningen till att en transperson som skulle genomgå en könskorrigering måste vara ogift och steril var främst att det skulle underlätta för arbetet med folkbokföringen och att undvika oreda i släktleden ifall personen i fråga fick egna barn. Men kammarrätten slog fast 2012 att kravet stred mot Europakonventionen och den svenska regeringsformen.

Hur reagerade du när du fick reda på att kravet skulle strykas?

– Det kändes lite som att jag blev lurad. Samtidigt skulle jag inte ha valt att vänta heller.

– Jag är dock tacksam för att dagens transpersoner som genomgår könskorrigering operationer inte behöver sterilisera sig om de inte vill. De kan också välja att spara könsceller.

Från och med den 1 maj i år har alla transpersoner som tvångssteriliserats under perioden 1 juli 1972 – 30 juni 2013 möjlighet att ansöka om skadestånd fram till den 1 maj 2020. Det har regeringen beslutat. Beloppet är 225 000 kronor.

Sverige är det första landet i världen som betalar ut sådana skadestånd.

Maria är en av dem som kan ansöka om skadestånd.

– För mig är skadan redan skedd. Jag kan inte få biologiska barn med dessa pengar.

TEXT & FOTO: NICLAS MARTINSSON

Tvångssterilisering i Sverige **Även döva har blivit drabbade**

Under perioden 1934–75, då steriliseringslagarna fanns, blev drygt 27 000 svenskar steriliserade med tvång. Döva finns också bland offren, enligt uppgift till DT.

Sverige hade två steriliseringslagar från 1934 och 1941. De gällde fram till 1975. Då hade cirka 63 000 personer steriliserat sig. 93 procent av dem var kvinnor.

Drygt 27 000 personer blev mer eller mindre tvingade att sterilisera sig, visar en utredning som staten gjort.

Enligt lagarna skulle patienten lämna samtycke och Medicinalstyrelsen (i dag Socialstyrelsen) ge tillstånd. Undantag fanns. Om personer inte var förmögna att besluta själva så kunde andra, t.ex. läkare och anstaltsföreståndare, ansöka och besluta om sterilisering åt dem.

Många vittnade om att de blivit övertalade och till sist gått med på att ge samtycke. Motiveringen var att det var för deras eget bästa. Andra berättade att de blivit lurade. Exempelvis trodde de att det var blindtarmsoperation.

Sterilisering i Sverige kunde ske av medicinska, arvs- och rashygieniska och/eller sociala skäl.

För transpersoner som genomgick könskorrigeringar operationer fanns en annan lag som gällde dem: könstillhörighetslagen från 1972. Innan de fick rätta till sitt kön måste de först steriliseras. Kravet ströks ur lagen 2013. Då hade cirka 860 transpersoner

hunnit steriliseras. *Se artikeln om Maria härintill.*

En statlig utredning visade att de flesta tvångssteriliseringar skedde i Sverige fram till mitten av 1950-talet. Sedan avtog det efter intensiv debatt i media. Samhället blev mer medvetet om godtyckliga steriliseringar.

Döva finns också bland de tvångssteriliserade, enligt Sveriges Dövas Riksförbund (SDR).

SDR har tidigare förgäves gjort försök att kartlägga vilka döva som drabbats. Det kan bero på att de skäms och inte vågar tala öppet om det eller så lever de inte längre.

DT har av förbundet fått tillgång till ett brev daterat 1949. En skolläkare vid Härnösands dövstumskola skrev till föräldrar till avgående elever att rekommendationen var att deras barn skulle sterilisera sig. Argumenten var att dövstumhet var ett svårt lyte och att avgående elever riskerade att få barn som också var dövstamma. Hur många föräldrar som följde hans råd är inte känt.

1999–2002 kunde personer som blev tvångssteriliserade under perioden 1935–76 ansöka om skadestånd efter ett riksdagsbeslut. Drygt 1600 av 2100 sökande beviljades kompensation om 175 000 kronor vardera.

Har du som döv blivit tvångssteriliserad under perioden 1935–1975? Kontakta niclas.martinsson@dovastidning.se som har tystnadsplikt.

TEXT: NICLAS MARTINSSON ARKIVFOTO: VÅRDMUSEET I VÄSTERÅS

Framförallt kvinnor är föremål för tvångssterilisering i Europa

● European Disability Forum (EDF) har tillsammans med en annan organisation tagit fram en rapport som visar att tvångssterilisering av framförallt kvinnor fortfarande praktiseras på vissa håll i Europa, t.ex. Spanien och Österrike. Bland offren finns personer med intellektuell funktionsnedsättning.

Sterilisering utan samtycke måste upphöra snarast, anser EDF, som arrangerat ett seminarium om ämnet i Bryssel i december förra året.

En av moderatorerna i seminariet var EU-parlamentarikern Soraya Post (FI). Hon berättade att hennes mamma blev tvångssteriliserad i Sverige 1959 för att hon var rom. Det var när hon väntade sitt tredje barn.

Till DT säger hon att Sverige enligt henne måste införa möjligheten för tvångssteriliserade att söka skadestånd under en obegränsad tid. Att

ha en begränsad sökperiod, som landet hittills haft och snart ska ha (för transpersoner), räcker inte. Den offentliga ursäkten måste bli kraftigare än så.

Lolo Danielsson, styrelseledamot i SDR och EUD, deltog också i seminariet. Hon nämnde att EUD inte hade någon statistik om hur många döva i Europa som blev steriliserade med tvång. En annan deltagare var den döva EU-parlamentarikern Adam Kosa. Även han pläderade för att tvångssterilisering måste upphöra.

Soraya Post (FI)

TEXT: NICLAS MARTINSSON

SDF 150 ÅR

Den 3 maj 1868 grundades Sveriges första dövförening, Stockholms Dövas Förening (SDF). Därmed gick startskottet för den svenska dövrörelsen. DT gör en liten djupdykning i föreningens 150-åriga historia och bjuder på utvalda händelser. Mycket nöje!

Frithiof Carlbom, döv lärare vid Tysta skolan i Stockholm, reste runt i Tyskland sommaren 1863. Där kom han att bli intresserad av hur landets första dövförening – den i Berlin – arbetade. Den grundades redan 1848. Entusiastiskt lobbade han sedan på hemmaplan bland döva och hörande för att en dövförening skulle grundas. Han ordnade bl.a. en kurs i föreningsbildning.

Döfstumme-Föreningen i Stockholm var först i landet med en generell sjukkaserverksamhet (motsvarande Försäkringskassan). Syftet med den var att ge sjukpenning till behövande medlemmar. På 1880-talet tillkom en särskild begravningskassa. Sjukkasen, som var rikstäckande, avslutade sin verksamhet 1954 eftersom den allmänna statliga sjukkasen då kom till.

De tre stiftarna Berg, Borg och Carlbom och sekreterare C. Lindgren deltog i den första internationella döfstumskongressen i Berlin 1873. Då blev de inspirerade när de såg att över 1 000 döva tyskar deltog i kyrkofesten. 1875 arrangerades den första kyrkofesten för döva i Sverige tack vare bidrag från kungen. Festen kom att upprepas regelbundet till 1901, med som mest 400 deltagare.

1863

1868

1868

1871

1875

1902

Den 3 maj 1886 kunde Sveriges första dövförening äntligen grundas under benämningen Döfstumme-Föreningen i Stockholm. Trots namnet var föreningen rikstäckande. 27 personer varav 9 kvinnor deltog i den historiska bildningen på Manillaskolan. De tre stiftarna var Frithiof Carlbom, marinmålare Albert Berg och rektor Ossian Edmund Borg.

1. Ossian Edmund Borg
2. Frithiof Carlbom
3. Albert Berg

Nya stadgar antogs 1871. Enligt dem borde fyra av elva styrelsemedlemmar vara fruntimmer (kvinnor). På den tiden var en sådan bestämmelse mycket ovanlig inom föreningslivet. Men den togs bort 1903 i och med att stadgarna gjordes om när föreningen blev en lokalförening 1903 – se nästa ruta. Efter det var kvinnor i styrelsen en ovanlig syn fram till 1930-talet.

Charlotte Kihlbaum

Charlotta Moulrier

Döfstumme-Föreningen i Stockholm verkade för döva i hela Sverige fram till 1902. Då hade fyra dövföreningar hunnit bildas: Sydsvenska (1890), Småland (1895), Södermanna-Östgöta (1902) och Halland (1902). Sedan tillkom en rad andra dövföreningar – döva ville fortsätta att träffas efter skolan. Flera av föreningarna låg därför i anslutning till en dövskola.

Drömmen om ett eget sommarhus för döva slog in 1941 när föreningen köpte Solbacken på Värmdö för det nerprutade priset, 22 500 kronor. Säljaren gick med på summan för föreningen kunde betala kontant. 1971 gjordes Solbacken om till en kombinerad kurs- och semesteranläggning. Stora villan revs och ersattes av en rektangulär byggnad 1973. SDF sålde av ekonomiska skäl Solbacken 2001.

Börje Edwall anställdes som föreningens första ombudsman 1974. Fram till 1981 fick han uppleva stora ögonblick. Ett av dem var när föreningen 1979 fick ett alldeles eget Dövas hus på Storgatan 23 på Östermalm. Byggnaden var en före detta polisstation. Senare utökades föreningen med ett närliggande daghem för döva barn på Skeppargatan 38. På den adressen låg tidigare en brandstation.

FOTO: ULF NILSSON JÖRLEMYR

Till mångas stora sorg blev föreningen tvungen att lämna sina lokaler på Storgatan 23 på grund av för höga hyror. Istället gick flytten till Slakthusområdet i Globen. Där har föreningen fortfarande sin lokal som är uppdelad i två delar. Den ena är kansliet och den andra är verksamhetslokalen med ett tillhörande café. På caféet är stolarna givetvis turkosa: dövas och teckenspråkets färg.

1941

1964

1979

1992

2003

2018

1964 ordnade föreningen den allra första kursen i åtbördsspråk, som det hette på den tiden, för blivande dövlarare och föräldrar till döva barn. På 1970-talet ökade antalet hörande medlemmar kraftigt då teckenspråkskurser fortsatte erbjudas. En klubb för föräldrar till döva barn bildades 1972. Föreningen och dess klubb arbetade för att få in teckenspråket på Manillaskolan.

Tidigare höll döva ungdomar till i ateljévåningen på Skeppargatan intill Dövas hus. Men det var trångt. Ungdomsklubben inom föreningen ansåg att döva precis som hörande ungdomar behövde en ungdomsgård. 1992 öppnade DUKiS (Dövas ungdomars klubb i Stockholm) på Olof Palmes gata. Dövföreningen blev överrumplad över att döva i olika åldrar skildes från varandra och att generationsklyftan blev större.

2018 är ett intensivt år för föreningen. Bland annat arrangeras en jubileumsbankett i Blå hallen på Stockholms stadshus den 5 maj, en repris av 100-årsjubileumsbanketten på samma plats. Den 21-23 september arrangeras en historisk Dövas dag i föreningens regi. Den är nämligen flytande; över 1 600 teckenspråkiga väntas samlas på en stor finlandsfärja som går mellan Stockholm och Helsingfors.

FOTO: HENRIK TRYGG

Sammanställning: Niclas Martinsson. Källor: Dövas Tidning, böckerna "Som en syskonkedja" och "Dövas historia", och stockholmsdf.se. Tack till Ulf Nilsson Jörlemyr för hjälpen med några av bilderna!

Ronny Patrick Jacobsen och Ipek D. Mehlum i rollerna som Hans och Gertrud.

Dokudrama av norska Teater Manu:

Okända historier om döva i Hitlers Tyskland

Norska Teater Manu ger sig ut på en världsturné med sitt dokudrama, *Gråtande händer*, om vad som hände med döva i Nazityskland. Första stoppet var Sverige. Många ögon blev tårfyllda när DT såg pjäsen i Stockholm. Extra gripande blev det när förintelseöverlevaren Jacob Ehernfeld steg upp på scenen efter föreställningen.

– Jag fick för första gången se en sådan pjäs, sade han och brast i gråt.

En rad dokumentärer, filmer och böcker har utgetts om andra världskriget. Åtskilliga pjäser har satts upp på det temat. Många muséer om de grymma konsekvenserna av striderna och den nazistiska strävan efter "Den perfekta människan" finns runt om i världen. Men just historien om vad som hände med döva i Nazityskland är okänd för de flesta.

Mira Zuckermann, chef för Teater Manu, förklarar att pjäsen *Gråtande händer* är ett bra sätt att sprida historien till omvärlden då den framförs direkt på teckenspråk. Det fåtal böcker som finns om döva under andra världskriget är på skriftspråk.

Varför tror du att historien om döva i Hitlers Tyskland är okänd för de flesta?

– Jag tror att det beror på att många döva offer känt skam eller haft djupa sår och inte velat berätta för andra om sina upplevelser. En del har exempelvis blivit tvångssteriliserade. Sedan har döva länge setts som andra klassens medborgare och deras historier har inte värderats på samma sätt som hörandes. Men nu är situationen allt bättre för döva. Jag tror också att dagens moderna teknik har underlättat mycket. Nu är vi mer öppna och medvetna, säger Mira Zuckermann.

Jacob Ehernfeld, vad tror du att det beror på att många inte känner till historien om döva under andra världskriget?

– De flesta dokument som finns handlar om hörande och är skrivna av hörande. För mig är det första gången på nära 75 år som jag ser en pjäs om döva under andra världskriget. Att det dröjt så länge, tror jag beror på att döva tidigare har setts som dumma och att teckenspråk inte ansetts som något riktigt språk, säger han innan han går in i teatersalen.

Han bor i Israel och är en av de döva judar som överlevt förintelsen. Tyskarna invaderade hans hemland, Ungern, i april 1944. Han blev inkvarterad i ett getto med sin judiska familj i Debrecen. Efter en tids jordbruksarbete blev han skickad till ett koncentrationsläger i Österrike. Lyckligtvis blev lägret befriat av amerikanerna i krigets slutskede. En av de historier som föreställningen *Gråtande händer* är baserad på kommer från honom.

När föreställningen tar slut, finns det många tårfyllda ögon i publiken. Jacob Ehernfeld går upp på scenen och är fåordig. Han hinner säga att pjäsen är välgjord och stark och att han aldrig sett en sådan föreställning i sitt liv. Sedan brister han i gråt. Skådespelarna rörs också till tårar.

DT har fått en pratstund med två av de fyra skådespelarna: Ipek D. Mehlum och Ronny Patrick Jacobsen.

De berättar att det har varit tufft mentalt att gå igenom manuset och repetera; omöjligt att förbli oberörd. Båda har fått perspektiv på sin egen tillvaro.

– Jag har en döv käresta och tre barn varav ett är dövt. Undrar hur det hade gått för oss om vi levt på den tiden. Det är

svårbegripligt, säger Ronny Patrick Jacobsen.

– När jag gick igenom processen, kunde jag inte låta bli att tänka på min treåriga son. Jag kände på hans puls för att se att han faktiskt levde. Och det var rörande att se en glad, ovetande och söt pojke som undrade när jag skulle komma hem då jag hade jobbat för länge med Gråtande händer. Tänk om han gick till henne (som i pjäsen utförde brutala medicinska experiment på barn), säger Ipek D. Mehlum och ryser till av obehag.

För henne och Ronny Patrick Jacobsen har det varit en utmaning att medverka i ett dokudrama som Gråtande händer då de mest sitter eller står stilla när de gestaltar sina karaktärer. De är annars vana vid traditionella teaterformer där de får röra sig mycket på scenen.

– Vi har blivit tillsagda att använda mindre mimik och istället låtit historierna tala för sig själva, som ändå träffar rakt i hjärtat hos publiken, säger Ipek D. Mehlum.

Gråtande händer kommer att ge sig ut på en längre världsturné fram till nästa år, eventuellt även ända till 2020. Planen är att pjäsen visas i USA, under kulturfestivalen Clin d'Oeil i Reims utanför Paris i juli nästa år och andra länder (vilka de är, är ännu inte bestämt).

– Den här världsturnén visar hur förträffligt teckenspråket är, att vi enkelt kan anpassa teckenspråket för publiken beroende på vilket land vi är i, säger Ronny Patrick Jacobsen.

När Gråtande händer visades i Sverige, användes en blandning av svenskt och norskt teckenspråk och internationella tecken.

Mira Zuckermann, jag tänker att det här dokudramat är viktigt att visa för kommande generationer. Därför undrar jag om ni också ska filma pjäsen och visa den på bred front?

– Vår ambition är att i nästa steg filma produktionen. Just nu är det en ekonomisk fråga. Givetvis hoppas jag att Gråtande händer inte ska ta slut efter världsturnén utan fortsätta i någon form så kommande generationer får ta del av den, säger hon som själv har personliga band till förintelsen. Hon är jude och hennes far fick inte fortsätta gå i dövskolan i Berlin för att han var jude. Det var innan andra världskriget bröt ut. Pappa hann fly.

Gråtande händer är Mira Zuckermanns drömverk, något hon alltid velat sätta upp sedan hon startade Teater Manu 2001. Bakom produktionen ligger flera års researcharbete och intervjuer med förintelseoffer.

TEXT: NICLAS MARTINSSON FOTO: TEATER MANU

GRÅTANDE HÄNDER handlar om Hans och Gertruds livsöden. Hans (spelas av Ronny Patrick Jacobsen) är döv och växer upp i Berlin innan kriget bryter ut 1939. Tillsammans med andra döva går han med i en nazistisk stormtrupp och firar när Hitler övertagit makten 1933. Publiken får se hur han förvandlas från en sportintresserad kille till en som måste kämpa för att överleva. Gertrud (spelas av Ipek D. Mehlum) är också tysk. Hon kommer från en rik familj och har studerat medicin. Nazistiska rasteorier intresserar henne. Till sist blir hon direkt inblandad i den systematiska marginaliseringen av döva. De två andra medverkande är Eitan Zuckermann som agerar berättare i pjäsen och Kjersti Fjeldstad som är röstskådespelare.

Så drabbades döva i Nazityskland

Här är kortfattade fakta om vad som hände med döva i Nazityskland under andra världskriget.

TVÅNGSSTERILISERING 1933 klubbade den nazistiska regimen igenom lagen om tvångssterilisering av "mindervärdiga". Till den gruppen hörde döva som kom från döva familjer eller hade döva släktingar. Regimen ville inte att döva skulle riskera att själva få döva barn. Det finns uppgifter om att mellan 15 000 och 17 000 döva icke-judar blev tvångssteriliserade, delvis på uppmaning av döva nazianhängare som var aktiva i den nationella nazikontrollerade dövorganisationen. Den yngsta drabbade var 9 år gammal. Men antalet döva som mot sin vilja blev steriliserade är enligt Mark Zaurov svårt att fastställa då ingen ordentlig databas eller statistik finns. Han är forskare med inriktning döva judar och den dövrelaterade förintelsen, verksam i Israel, Tyskland och USA.

DEPORTERING OCH MORD AV DÖVA JUDAR Enligt källor blev ungefär 25 000 döva judar deporterade och mördade under andra världskriget. Även den uppgiften är svår att bekräfta då mörkertalet kan vara stort. "Det är en osäker uppgift, inte minst på grund av alla de godtyckliga dödsskjutningar som nazisterna genomfört på judar i främst östra Europa och i skogen runt omkring Minsk", säger Mark Zaurov.

HUR MÅNGA DÖVA JUDAR ÖVERLEVDE? Så vitt Mark Zaurov vet, finns det dokumenterade intervjuer med mindre än 60 döva överlevare i Israel och USA. De har klarat sig undan förintelsen på olika sätt. Exempelvis har de som barn blivit omhändertagna av kristna familjer eller levt gömda. Själv har Mark Zaurov intervjuat 14 av dem. 7 av dem har suttit i koncentrationsläger.

MASSMORD AV FUNKISAR Den nazistiska politiken ansåg att barn med funktionsnedsättning som hade omfattande hjälpbehov skulle stå samhället dyrt. Därför skulle dessa "livsovärdiga" utrotas. Belägg att döva barn fanns bland offren saknas, enligt Mark Zaurov. Sedan tillkom T4-programmet för vuxna personer med fysisk och psykisk funktionsnedsättning som bodde på omsorgsboenden. De blev flyttade till särskilda dödskliniker där de med olika metoder mördades. Mellan 275 000 och 300 000 personer blev dödade inom ramen för T4-programmet. Det är inte heller belagt om döva finns bland dessa offer, enligt Mark Zaurov.

Kulturstrateg Mimmi Granat:

– Vi har mer gemensamt med minoriteter än vi tror

Har personer som talar svenskt teckenspråk något gemensamt med Sveriges fem nationella minoriteter? Ja, mer än vi tror, säger Mimmi Granat. Hon är kulturstrateg för ABF Västra Götalands projekt, Gemenskap i olikheter.

Gemenskap i olikheter (GIO) är ett unikt treårigt kulturprojekt finansierat av Arvsfonden. Ingen annan har bedrivit ett projekt där medverkande undersöker vilka gemensamma nämnare det svenska teckenspråket och de fem nationella minoritetsspråken (romska, samiska, finska, meänkieli och jiddisch) har.

Det svenska teckenspråket är inte ett nationellt minoritetsspråk men räknas ofta som ett sjätte minoritetsspråk då det i språklagen har en ställning motsvarande de nationella minoritetsspråken. Vidare har de fem nationella minoriteterna och minoritetsspråken en egen lag. Den lagen omfattar inte döva och det svenska teckenspråket, men döva brukar sägas vara en språklig och kulturell minoritet.

Nu är GIO inne på sitt tredje år. Syftet är inte bara att se vad minoritetsspråken och minoriteterna har gemensamt utan också skapa strategier för hur minoritetsspråken kan stärkas i Västra Götaland.

Vilka gemensamma nämnare har vi som talar svenskt teckenspråk med de fem nationella minoriteterna och minoritetsspråken?

– Vi har alla våra egna kulturer, historier och värderingar. Gamla fördomar om oss lever ännu kvar. Finnar sägs se ut på ett

visst sätt, döva tros inte kunna få körkort, romer sägs stjäla ofta, och så vidare, säger Mimmi Granat och fortsätter:

– Romer och samer har likt döva blivit förtryckta under lång tid och inte fått använda sitt språk. Vidare har döva, romer och samer tvingats genomgå en normaliseringsprocess (döva skulle bli så hörande som möjligt och romer och samer skulle bli så svenska som möjligt).

En annan gemensam nämnare är att det finns ett anti-begrepp för samtliga sex språkliga minoriteter. För döva är det antiaudism, för romer är det antiziganism och för andra är det antirasism.

På frågan om GIO har mött döva från alla de fem nationella minoriteterna, svarar Mimmi Granat nej.

GIO ska i slutet av projektet lansera ett spel som syftar till att deltagarna får reflektera och resonera kring egenmakt, mänskliga rättigheter, fördomar och diskriminering. Medan deltagare spelar får de exempelvis diskutera om vissa påståenden stämmer eller inte, ta del av konstuttryck, berättelser och filmklipp. Materialet kommer från personer ur de sex språkgrupperna.

– Vi vill med spelet gå från abstraktion till konkretion.

Spelturnén äger rum i Västra Götalands län, i ABF:s regi.

Ett av de andra målen med GIO är att både Västra Götalandsregionens förvaltning för natur- och kulturarv, Västarvet och regionens samråd för nationella minoritetsspråk och minoriteter, ska inkludera det svenska teckenspråket i sitt arbete. Ett annat mål är att ABF ska starta studiecirkel om egenmakt, identitet, språk och kultur, och mänskliga rättigheter. Tecknet för GIO är just egenmakt. **TEXT & FOTO: NICLAS MARTINSSON**

6 frågor till:

Josette Bushell-Mingo

Du ska sluta som konstnärlig ledare för Riksteaterns Tyst Teater och börja som prefekt på Institutionen för skådespeleri vid Stockholms konstnärliga högskola. Vad har fått dig att tacka ja till det nya jobbet?

– Många saker har påverkat mitt ja. Jag får en chans att påverka scenkonsten i Sverige. På universitetet kommer jag att få träffa skådespelare och forskare i ett tidigt och viktigt skede. Jag ämnar lyfta ämnen som intersektionalitet och ta fram olika perspektiv, och på så sätt påverka från grunden. Jag vill förändra världen via scenkonst och utbildning. Det ska bli spännande att ta del av det internationella nätverket som universitet tillhör och att tänka lokalt och globalt.

Jag ska även se till att alla har rätt till att komma in på utbildningen oavsett etnicitet, klass, funktionsvariation, med mera.

Hur har du trivts på Tyst teater?

– Det har varit en spännande resa med många insikter som väckts inom mig. Det har påverkat mitt konstnärliga arbete och syn på samhällets kulturpolitik. Tyst teater har blivit min konstnärliga familj. Jag har under min tid haft privilegiet att se flera generationer döva konstnärer arbeta hos Tyst teater, fantastiskt.

Vilket är ditt starkaste minne från tiden på Tyst teater?

– Åh, jag vill helst inte behöva svara på denna fråga. Inget nämnt, inget glömt. Mina tretton år har gett så många fantastiska minnen. Men spontant kommer jag att tänka på första gången som jag stod bland flera döva konstnärer och alla tecknade. En

helt ny värld öppnade sig i och med att jag kunde säga vem jag var på teckenspråk och förstå dem. Jag kände då att nu kan jag bidra till och kämpa för dövas konstnärliga rättigheter och rätt till teckenspråk.

Du har varit konstnärlig ledare i tretton år. Hur tycker du att Tyst teater har utvecklats under din tid?

– Det ska egentligen inte vara jag som ska svara på frågan utan andra får göra det. Konkret är i alla fall att nu är det fler döva som jobbar hos Tyst teater i flera led som produktion, kostym och manus, med mera. Nu sker hela produktioner med 70-80% döva i teamet. Utbudet har blivit större. Klassiker har man rätt att se även på teckenspråk. Döva får också oftare se sin egen historia spelas på scen. Dessutom gör Tyst teater numera en barnföreställning om året. Nu finns det ingen som jobbar med teater i Sverige som inte känner till Tyst teater. Tyst teater är en självklar del av Sveriges teaterscen.

Hur blir framtiden för Tyst teater, tror du?

– Fantastisk och stark, naturligtvis. Tyst teater kommer att expandera och ha döva involverade i hela processen från början till slut. Inget kan stoppa Tyst teater nu.

Vill du kanske avsluta med en hälsning till publiken?

– Tack för allt. Jag vill tacka den döva publiken för att ni välkomnat mig. Jag kommer aldrig att glömma vad ni lärt mig, och jag kommer att ta med mig all denna kunskap till Stockholms konstnärliga högskola. Hoppas ni vill komma och hälsa på mig. Kram.

TEXT & FOTO: ANGELINA NYSTRÖM

Hend Al-Showaier känner sig mycket friare nu.

Nu får kvinnor köra i Saudiarabien

Fram till sommaren var Saudiarabien det enda landet i världen där kvinnor inte fick köra på allmänna vägar. Hend Al-Showaier blev den första döva kvinnan i landet att få sätta sig bakom ratten.

– Jag känner mig mycket friare, berättar hon för DT.

Den 24 juni 2018 skedde en historisk reform i Saudiarabien. Nu fick kvinnor ta körkort. De främsta anledningarna sägs vara ökad jämställdhet mellan män och kvinnor och att få in fler kvinnor på arbetsmarknaden. Landet har som mål att minska sitt beroende av oljeexport genom att satsa på andra områden. Då behöver fler personer anställas. Kronprins Mohammed bin Salman är den som har drivit på förändringen.

Den 1 juli fick Hend Al-Showaier sitt efterlängtade körkort. Processen var kort för henne då hon redan hade tagit körkort i USA. Giltighetstiden för hennes amerikanska körkort hade dock redan passerat. Därför fick hon genomgå en sex timmar lång utbildning.

Hon kände omedelbart en enorm frihet när hon väl fick köra. Såvitt hon vet, är hon den första döva kvinnan i landet att ha ett saudiskt körkort.

– Tidigare kände jag mig begränsad. Jag hade en egen chaufför, men jag fick hela tiden anpassa mig till honom. Ibland blev det förhinder. Det kunde exempelvis handla om att han behövde ta rast, var sjuk eller hade semester. Då måste jag leta efter en annan chaufför, säger hon.

Dessutom hade hon utgifter för sin privata chaufför. Hon stod för hans lön, uppehälle och semester med mera.

Vad betyder reformen för kvinnor i Saudiarabien?

– Det betyder otroligt mycket, särskilt för döva kvinnor. Många sitter fast hemma och har inte råd med en egen förare eller taxi. Dessvärre är trafikskolorna dyra. Många döva kvinnor kan inte betala för sina körlektioner. Istället får de övningsköra med sina makar, säger Hend Al-Showaier och fortsätter:

– Vi kan nu både åka till jobbet på egen hand och också exempelvis till sjukhuset och caféet för att träffa våra vänner.

Utöver körkortsreformen har kvinnor de senaste åren gradvis fått ta allt större plats i samhället. Ett exempel är att tidigare var det endast män som jobbade som biträden i affärer som sålde kvinnokläder och make-up.

– Nu finns det kvinnliga biträden i sådana butiker. Som kvinna känner man sig bekvämare när man blir betjänad av dem, säger Hend Al-Showaier som berättar att kvinnor till exempel nu också får sporta offentligt och utbilda sig till piloter.

Men kraftiga restriktioner för kvinnor finns fortfarande i landet. En saudiarabisk kvinna får inte resa ut ur landet utan pappans, makens eller sonens godkännande. Själv har Hend Al-Showaier ett pass i vilket hennes far har intygat att hon får resa obegränsat under en femårsperiod, alltså så länge som passet gäller.

– En del familjer tillåter inte deras döttrar att resa ensamma, istället måste dessa kvinnor ha en manlig släkting som resesällskap, säger hon.

Saudiarabiska kvinnor förväntas också följa den strikta klädkoden: slöja och heltäckande klädesplagg, så kallad abaya. Men nu blir färgglada klädesplagg en allt vanligare syn och ett alternativ till den traditionella svarta abayan.

Just det att kvinnor får köra, vill Hend Al-Showaier rikta ett stort tack till kronprins Mohammed bin Salman.

– Han ska ha ett stort tack för att visa stöd för kvinnors rättigheter, och också för personer med funktionsnedsättning och deras rättigheter, säger hon.

Hon arbetar som koordinator för döv- och teckenspråksprogrammet vid King Salman Center for Disability Research. Centret öppnade 1992 med stöd av kronprinsens far. Vidare är Hend Al-Showaier regionchef för World Federation of the Deaf i arabregionen.

TEXT: NICLAS MARTINSSON FOTO: PRIVAT

12 | Allmänt

Toppolitikern i blåsväder

Stockholm (M) jämför dövrörelsen med sekt

[illegible][illegible][illegible]

„Johannes“ **1.10.**
Matthias Wenzel (90),
Karlstein, hat die
Famulus-Gruppe
aufgegründet. Er ist
der erste Kommen-
tator.
Karlstein
Der 8. April 2016
ist ein wichtiger
Tag für die
Karlstein-Gruppe.
Der 8. April 2016
ist ein wichtiger
Tag für die
Karlstein-Gruppe.

Jönköpings regionråd Malin Wengholm (M) skrev i januari på en Facebook-sida att dövrörelsen framstod för henne som en sekt. Ett uttalande som fick en rad organisationer och personer att reagera och lokaltidningen Jönköpings-Posten att skriva en serie artiklar. DT gör en kortare sammanfattning av turerna

Barnplantorna, ett riksförbund för barn med cochleaimplantat (ci) och hörapparat, delade ett inlägg från Västra Götalandsregionen på Facebook. Inlägget handlade om regionens beslut att utreda hur barn och vuxna med ci ska kunna få sina gamla ci-processorer utbytt mot nya och hur fler vuxna ska kunna få dubbla ci.

Delningen fick en rad kommentarer från vitt skilda personer och organisationsföreträdare. Diskussionstråden handlade huvudsakligen om ci:ts respektive teckenspråkets vara och icke-vara, mindre om själva beslutet. Jönköpings-Posten (JP) snappade upp en viss kommentar. Den var skriven av Malin Wengholm (M), regionstyrelsens ordförande i Region Jönköpings län. Så här formulerade hon: "Jag måste säga att man blir beklämd när man läser denna tråd. För mig framstår dövrörelsen som en sekt. De föräldrar som på allvar bryr sig om sina barn bör hålla dem borta från alla typer av sekter".

Oppositionspolitikern och regionrådet Carina Ödebrink tog avstånd från hennes uttalande. "Djupt olyckligt och olämpligt", sade hon till JP.

Även andra organisationsföreträdare reagerade kraftigt på hennes uttalande.

SDR:s ordförande Åsa Henningsson, som även hon blev intervjuad i JP, sa att det var helt absurt att en demokratiskt förtroendevald person kunde uttrycka en sådan okunskap och sprida ogrundade uppfattningar om döva.

– Det är otäckt att en politiker på sådan hög position uttrycker sig så kränkande och nedlåtande mot dövrörelsen, sade hon.

I tidningen betonar hon att rörelsen är allt annat än en sekt.

– SDR, som är en del av dövrörelsen, är demokratiskt uppbyggt och arbetar tillsammans med våra föreningar runt om i landet

med frågor om våra mänskliga och demokratiska rättigheter.

DHB, HRF och Teckenspråkets röst tog också avstånd från Malin Wengholms uttalande.

– Generaliserande omdömen om en hel grupp människor utifrån vissa individers agerande slår alltid fel, säger Mattias Lundekvam, HRF:s ordförande.

– Vår inställning i CI-frågan är att föräldrarna ska få välja själva. Vi säger inte att man ska göra på ett visst sätt, säger Anna Gabrielsson, generalsekreterare för DHB.

– Det är högst oacceptabelt att två personer, där en är ordförande för en hel region och den andra är psykolog på ett sjukhus, kan uttrycka sig så klumpigt! Det är en grov generalisering, som förmodligen grundar sig på några enskilda personer som har betett sig illa, skriver Rebecca Jonsson och Isabel Engwall från Teckenspråkets röst i en insändare.

Den psykolog som Teckenspråkets röst syftar på är Jan Andersén. Han arbetar på ci-kliniken vid Sahlgrenska sjukhuset i Örebro. Direkt under Malin Wengholms kommentar skrev han: "En mycket bra kommentar, tråkigt nog nödvändig!"

När JP tog kontakt med Malin Wengholm sa hon att hon stod fast vid sin kommentar. Barnplantornas ordförande, Ann-Charlotte Gyllenram, sa till tidningen att hon förstod vad Malin Wengholm menade med sin kommentar.

– Många i dövrörelsen framstår som sektliknande, eftersom de inte tolererar några andra åsikter, och med all kraft bombarderar våra Facebook-forum, säger hon.

Nerikes Allehandas politiska redaktör, Lars Ströman, skrev i sin ledare att det inte är döva som står för sektbeteendet: "Jag skulle snarare säga att det har bildats en 'CI-sekt', alltså personer som arbetar med CI-implantat som bestämt avråder exempelvis föräldrar från att lära sina barn teckenspråk".

Lästips: föräldrar till döva och hörselskadade barn har också reagerat. En av dem är Conny Norén. Han har gjort en lång genomgång av debatten på sin sajt, babito.se, där olika perspektiv förs fram, och skrivit om sina egna tankar.

31 Nr 1/2018

INRIKES

Att anlita en döv tolk innebär ökad kvalitet, säger tolkarna Lars-Gunnar Möllefors och Pernilla Califf.

“Döva tolkar borde användas mer”

Teckenspråkstolkar som själva är döva är en stadigt växande yrkesgrupp. Men de borde användas ännu mer, tycker Maya Rohdell, före detta projektledare för SDR:s projekt Döva tolkar och översättare. Anledningen är att de besitter en unik kompetens.

DT har mött tolkarna Pernilla Califf och Lars-Gunnar Möllefors som enbart har positiva erfarenheter av döva tolkar.

Maya Rohdell kan konstatera att döva tolkar utnyttjas för lite i dag. De används ofta bara situationer där tolkanvändare är nyanlända eller har dövblindhet. Men i alla andra situationer då? Hon menar att även övriga tolkanvändare kan ha nytta av döva tolkar.

Hon ledde SDR:s treåriga projekt, Utbildning för döva tolkar och översättare, fram till förra året. Under projekttiden utbildade sig 22 döva personer till tolkar. De blev utexaminerade 2016 respektive 2017 efter ett års studier.

– Det finns fortfarande en stor okunskap hos många beslutsfattare om vad det innebär att anlita en döv tolk. Sedan är det också en attitydfråga och en ekonomisk fråga, säger hon.

Åsa Henningsson, före detta assisterande projektledare och numera SDR:s ordförande, lägger till:

– Tolkssystemet har fungerat på ett visst sätt väldigt länge – vi har vant oss vid hörande tolkar. Därför tar det tid att få till en förändring.

Hon och kollegan Maya har mött beslutsfattare som säger att de redan har duktiga hörande tolkar och att döva tolkar därför inte behövs.

– Då har de inte förstått att döva tolkar har en unik kompetens och är ett viktigt komplement till hörande tolkar. Detta även om hörande tolkar kan vara jätteduktiga, säger Maya.

Den unika kompetens som utbildade döva tolkar besitter är att de har bred teckenspråkskompetens, kulturkompetens, visuell kompetens och har erfarenhet av att leva i en minoritet och stå utanför majoritetssamhället. Döva tolkar använder också teckenspråk dygnet runt till skillnad från hörande tolkar som ofta bara tecknar på arbetstid. I och med döva tolkars bredare språkregister kan de lättare anpassa teckenspråket beroende på tolkanvändaren.

– Hörande tolkar har fått lära sig att de ska kunna klara ”alla” uppdrag. Det är feltänkt, vi vill snarare prata om vikten av rätt kompetens (rätt tolk på rätt plats), säger Åsa. Maya lägger till:

– Hörande tolkar som arbetat tillsammans med döva tolkar har sagt att det är så skönt med döva tolkar.

Pernilla Califf, själv teckenspråks- och dövblindtolk, driver tolkföretaget Califf Coda i Göteborg. Sedan cirka två år tillbaka anlitar hennes företag döva tolkar. Hon kan också intyga att det är väldigt skönt att jobba med döva tolkar:

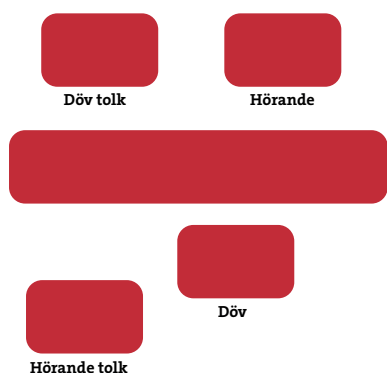
– Även om jag är coda (barn till döva föräldrar) och tycker mig vara duktig på att anpassa mig till tolkanvändare, inser jag att jag har mina begränsningar. Jag kan se vilken stor skillnad det gör när jag jobbar med en döv tolk. Det blir så mycket bättre kvalitet.

I vilka sammanhang kan döva tolkar användas?

– I alla sammanhang! Det är tolkanvändarens behov som avgör, svarar Lars-Gunnar Möllefors, en av de 22 utbildade döva tolkarna. Han jobbar ofta åt Califf Coda.

Enligt honom kan det vara extra bra att ha en döv tolk för följande tolkanvändare: personer med dövblindhet, tolkanvändare i internationella sammanhang, tolkanvändare i specifika situationer som sjukvård och rättegång, äldre döva, döva barn, döva med språkliga deprivationsskador och döva med intellektuell funktionsnedsättning.

När en döv tolk och en hörande tolk jobbar ihop, brukar den hörande tolken tolka vad den hörande säger till den döva tolken, som i sin tur tolkar till den döva och tvärtom. Se sittplaceringen :

Lars-Gunnar och Pernilla kan se en rad fördelar med döva tolkar. Den ena är ökad trygghet för både tolkanvändare och tolkar.

– Som hörande tolk känner jag mig mer avslappnad när jag ser att den döva tolken och tolkanvändaren förstår varandra. Och jag känner mig mer avslappnad när jag kan få koncentrera mig på att tolka "som vanligt" till den döva tolken och när jag taltolkar den döva tolken som förmedlar vad tolkanvändaren just sagt. Taltolkningen (tolkning till svenska) blir så mycket bättre eftersom jag är van vid den döva tolkens teckenspråk, förklarar Pernilla.

– Det blir också en annan stämning och maktbalans när det är fyra personer i rummet istället för tre, säger Lars-Gunnar.

Han menar alltså att stämningen i rummet påverkas positivt när två personer sitter eller står på varsin sida (se bilden ovan).

– Det händer att tolkanvändare reagerar på att det kommer två tolkar – en döv och en hörande – istället för en hörande tolk. Då brukar jag förklara att det är jag som behöver den döva tolken, inte tolkanvändaren, säger Pernilla leende och förklarar att det egentligen inte märks så mycket att det är två tolkar eftersom den hörande tolken sitter eller står bakom tolkanvändaren.

En annan fördel är ökad rättssäkerhet för den enskilda tolkanvändaren.

– Döva tolkar borde exempelvis alltid användas i domstolen, vi har ju exempel på att det kan bli allvarliga missförstånd mellan hörande tolk och tolkanvändare i rättegången, säger Lars-Gunnar. Pernilla håller med.

Blir det inte dyrt att skicka två tolkar – en döv och en hörande – till tolkuppdrag som normalt bara kräver en tolk?

– Vi tar ett exempel. Om den döva inte förstår vad läkaren via den hörande tolken säger, kan det bli återbesök och biverkningar, vilket kostar samhället pengar. Jag tycker att en del beslutsfattare resonerar konstigt. De säger okej till att skicka två hörande tolkar till särskilt avancerade tolkuppdrag som bara är 30 minuter långa, till exempel på arbetsplatsen. Men de säger nej till att skicka en hörande tolk och en döv tolk till ett läkarbesök som också kan vara avancerat. Vad är skillnaden? Tolkanvändarens behov måste avgöra.

Lars-Gunnar tillägger att förut jobbade hörande tolkar ofta ensamma. Nu jobbar de två och två vid långa och/eller krävande tolkuppdrag. På sikt kan det bli mer accepterat att skicka en döv tolk och en hörande tolk till platser där de behövs.

Han och Pernilla säger att de egentligen vill se att alla tolkar – såväl döva som hörande – ska benämnas som tolkar.

– Jag tror att det blir en farlig utveckling om vi gör skillnad på döva och hörande tolkar utan alla tolkar behövs, förklarar Pernilla.

Istället ska det vara tolkanvändarens behov som styr – tolksamordnaren har kompetens att bedöma vilka tolkar som passar i de fall där tolkanvändaren inte önskat någon namngiven tolk. Maya Rohdell och Åsa Henningsson håller med.

DT tar kontakt med tre ställen som brukar anlita döva tolkar.

Tolkcentralen i Dalarna är en av landets tolkcentraler som anlitar döva tolkar. Dock bara inom vården och vid bankärenden för döva asylsökande och nyanlända eftersom behovet är stort. Sedan kan personer med dövblindhet också ha döva tolkar.

Varför kan övriga tolkanvändare inte få ha döva tolkar?

– Tolkcentralen har inte upplevt någon efterfrågan av döva tolkar till döva tolkanvändare. Om behov uppstår kommer tolkcentralen att se över rutinerna kring detta, svarar Anneli Byström, teamledare vid Tolkcentralen i Dalarna.

Tolkcentralen i Region Jönköping använder sig av döva tolkar ungefär en-två gånger i månaden i kombination med hörande tolk. Då har det oftast handlat om tolkanvändare som inte har svenskt teckenspråk som sitt förstaspråk.

– Vi upplever att samarbetet i de specifika uppdragen där vi använt döv tolk tillsammans med hörande teckenspråkstolk har varit väldigt positivt för tolkanvändarna för att tillgodogöra sig och lättare förstå informationen, säger Karolina Glifford, enhetschef för Tolkcentralen i Region Jönköping.

På Kannebäcksskolan i Göteborg går cirka 60 döva och hörsel-skadade elever i grundskolan och 10 döva och hörselskadade i grundsärskolan från förskoleklass till år 9.

Psykolog Christina Eriksson berättar att skolan ibland använder sig av döva tolkar, t.ex. vid museibesök och på föräldramöten. Det mottas positivt av elever och personal. Hon kan se ytterligare ett utvecklingsområde för döva tolkar på sikt. Det är att de också kan användas till elever med dövblindhet. Hon säger:

– Nu får elevassistenter ofta tolka vad läraren säger. Det är egentligen ett osäkert arbetssätt för de är inte utbildade tolkar. En elevassistent ska huvudsakligen fungera för omvårdnad och som pedagogiskt stöd. Istället kan en döv tolk träda in och tolka/taktiltolka vad läraren och klasskamraterna säger. Dövblinda elever behöver också få tillgång till socialhaptiska signaler. Vi ska tänka på både pedagogik och tillgänglighet och vi behöver utveckla tillgängligheten för eleverna. Det är ett elevhälsofrämjande arbete.

Nu är döva tolkar inte en vanlig yrkesgrupp i skolvärlden. Hon hoppas därför att i framtiden blir döva tolkar vanligare.

Nu finns bara 22 utbildade döva tolkar i Sverige. Det behöver utbildas fler döva tolkar, säger Maya Rohdell och Åsa Henningsson.

Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH) har hittills sagt nej till att anordna en tolkutbildning för döva eftersom det inte ingår i deras uppdrag. Om de ska göra det, så måste regleringsbrevet från regeringen till MYH ändras.

SDR:s ordförande, Åsa Henningsson, säger att förbundet arbetar för att ändra regleringsbrevet.

TEXT & FOTO: NICLAS MARTINSSON

DT NUMMER 1/2018

DT NUMMER 2/2018

DT NUMMER 4/2018

DT NUMMER 5/2018

Låw¹⁹⁴³⁻²⁰¹⁸

Lars-Åke "Låw" Wikström gick bort den 5 maj 2018. DT tecknar ett porträtt av honom och visar utvalda bilder från hans 74-åriga liv. Läs mer →

ARKIVFOTO: PETRA ÖRLEGÅRD

Lars-Åke "Låw" Wikström 1943-2018:

Från Seskarö till världen

Bekymmersrynkorna under den bångstyriga och korpsvarta luggen. De mörka ögonen, som kunde både brinna och glimta till. Det sneda pillemariska leendet. Det bestämda, teatraliska teckenspråket som fångade en hel publik, komplett med den övertygelse och humor han ägde. Det var inte många som inte kunde bli berörda av Lars-Åke "Låw" Wikström, döv- och teckenspråkskämpe, som gick bort den 5 maj, 74 år gammal efter en tids sjukdom. Tomas Lagergren tecknar ett personligt porträtt av Låw.

Någon gång under slutet av 90-talet:

- Lars-Åke Wikström, vem är det? frågade en kompis.
- Det är ju Låw, svarade jag.
- AHA! Visste inte ens att han hette så, svarade kompisen.

Så kunde det låta under min ungdomstid. Många, om inte alla, i min ålder visste vem Låw var, men få kände till hans hela namn. Han var allas "Låw", vilket var hans persontecken. Kort och gott. Det var även ett varumärke vida känt över hela världen. Det fick jag erfara när jag bevakade ett antal olika internationella

arrangemang. Kom det hit gäster så visste de vem han var.

Jag fick förmånen att skugga hans rygg under mina år på Dövas Tidning, intervjuar och fotografera honom i olika sammanhang. Jag har suttit över en kopp, eller en öl med honom på tu man hand några gånger "off the record"* och sett både upp och nedgångar. Särskilt de sista åren på Sveriges Dövas Riksförbund (SDR) var tuffa, med ekonomiska problem. Som han sa själv, han var "gift med SDR". Han satt 25 år i styrelsen, varav de sista 17 som ordförande – han var SDR i mångas ögon, på gott och ont.

Livet går upp och ned och för man en livslång kamp efter en övertygelse blir det tydligt. Även efteråt. Men oavsett vilket läge han befunnit i så har en sak slagit mig:

Hans starka övertygelse.

Han vek aldrig av den väg han trodde på:

Ett gott teckenspråkigt liv i ett hörande samhälle.

För att nå det krävs att vi döva ska bli medvetna om oss själva, både våra brister och se vårt bidrag till samhället. Vi ska veta våra rättigheter. Aldrig acceptera hörandes försök till att omstöpa döva till nåt slags låtsas-hörande människor: **Döva vet bäst om döva.**

Framförallt: **döva kan!**

Teckenspråk är nyckeln till allt detta, menade Låw. Döva och andra barn, föräldrar och alla möjliga människor ska få rätt att lära sig det. Detta var vad dövmedvetanderörelsen som växte fram under 70-talet handlade om: makten om dövas liv skulle ligga hos döva själva och inte i händerna på hörande.

Den filosofin är nog Låw:s främsta arv, även om han brann lika mycket för teckenspråk och tvåspråkighet. Låw spred detta även långt över Sveriges gränser. I Aten blev han lyft på vägen ut av publiken efter en föreläsning, som en kung. Publiken, som var på flera hundra personer, blev helt vild.

Vid Dövas Kulturfestival i danska Ålborg 1978 höll han på i tre timmar. "Rena rama halleluja-mötet", har han berättat. Asger Bergmann, före detta ordförande i det danska dövförbundet, menar att det kom att betyda mycket för det danska dövsamhällets kamp för döva och teckenspråk.

Många har inspirerats av honom. Adam Kosa, från Ungern, idag EU-parlamentsledamot, har sagt att han träffade Låw på världskongressen i Montreal 2003 och att mötet med Låw blev oförglömligt för honom.

Han funderade på att bli skådespelare en gång i tiden. Jag förstår varför. Något hände i honom när han stod på en scen. Han fångade och engagerade många åhörare när han argumenterade för teckenspråket och för dövas sak. Han hade en unik förmåga att möta alla olika slags människor. Genom hans sätt att vara och angripa problemet med humor, fick han folk att lyssna.

År 2008 deltog han i pjäsen En annan kamp, där han framförde en monolog om sin kamp och även berättade om hur det är att inte känna sina föräldrar för de kunde inte teckna.

Generationen med Lars Kruth i spetsen, dövrörelsens ideolog och nestor, styrde upp SDR så det blev ett förbund att räkna med: de uppvaktade politiker och fick genom en rad saker. På så sätt lade de en viktig grund för nästa generation: rätten till utbildning på teckenspråk möjliggjordes genom att man byggde upp Västanviks folkhögskola i Leksand, under andra halvan av 60-talet. Även tolktjänsten startades under sent 60-tal. Kronan på verket skulle dock dröja till den 14 maj 1981, då riksdagen erkände svenskt teckenspråk som ett fullgott språk och senare bli ett undervisningsspråk i alla dövsolor i Sverige.

Låw tillhörde den generation som tog vid och han var en av de första som tog studenten och sedan även vidareutbildade sig (han blev bland annat kursetta i fonetik!). Senare, i slutet av 60-talet bildades riksgymnasiet för döva i Örebro. Då fick fler chansen att ta studenten.

Låw fick gå på Blockhusudden (en skola för fortsatt teoretisk utbildning, ett stenkast från Manillaskolan, ute på Djurgården i Stockholm). Han började där 1959, efter dövsolan i Örebro. Han tog realexamen som privatist 1962. Studenten tog han 1966.

På Blockhusudden mötte han Tord Lind, som han kom att få en speciell relation med. De blev en stark duo, bland annat på handbollsplanen vid Deaflympics i Belgrad 1969 där de tog hem en silvermedalj. Och senare Låw som förbundsordförande och Tord som intressepolitisk chef och senare kanslichef på SDR.

Han föddes på Seskarö i Haparandas skärgård den 20 juli 1943, in i en tvåspråkig och politiskt intresserad familj. Hans far var socialdemokrat och skrev i tidningen Norrländska Socialdemokraten, NSD och ett antal böcker. Språken som talades hemma var svenska och meänkieli, som i dag är ett av de fem nationella minoritetsspråken i Sverige. Språkförtrycket av meänkieli var närvarande när han växte upp. Låw såg likheter med teckenspråket.

Som ung ville han bli riksdagsman. I stället blev han lärare och en folkbildande kraft inom det språkpolitiska området och träffade många makthavare. Han undervisade på Västanviks folkhögskola och Stockholms universitet i teckenspråk. Han utbildade alla

möjliga personer: tolkar, hörande föräldrar till döva barn, lärare som jobbade med döva, och döva själva. När teckenspråksforskningen kom igång på Stockholms universitet i början av 70-talet, var han inblandad i ett antal projekt, till exempel kring barns tidiga språkutveckling, för att senare anställas som adjunkt där 1986 fram till 1992. Ett år blev han nominerad till bästa lärare på hela universitet. 1992 blev han vald som heltidsarbetande förbundsordförande i SDR, något han skulle vara ända till 2009. På SDR fortsatte han tillsammans med andra det mångåriga arbetet med teckenspråkets ställning, vilket resulterade i en milstolpe, att teckenspråket fick en särställning i språklagen 2009.

ILLUSTRATION: SARA DOMSTRÖM/SDUF

Låws persontecken.

Han har blivit prisad för sitt arbete ett antal gånger. Sedan 2009 bär SDR:s internationella pris hans namn – Lars-Åke Wikström International Award. I världsförbundet för döva, World Federation for the Deaf (WFD), där han satt i styrelsen i 16 år, varav åtta som vice ordförande, blev han utnämnd till hedersledamot.

Att han började sitt liv i Seskarö långt upp i norr och slutade sina dagar i Sveriges sydspets – Ystad, är väldigt talande för hans livsresa: han var hela Sveriges Låw. Fast egentligen hela världens.

Värdet för hans livslånga outtröttliga arbete för döva och teckenspråk kan inte nog mätas, den kampen har varit betydelsefull för döva i Sverige och ute i världen. Och arbetet kommer att fortsätta i hans anda, det har däribland SDR och WFD lovat.

Tack och vila i frid, Låw!

TOMAS LAGERGREN
journalist på Dövas Tidning
2005-2016

** off the record = förtroligt samtal (till exempel en politikers samtal med en reporter som inte spelas in eller skrivs ned)*

Låws liv i bilder

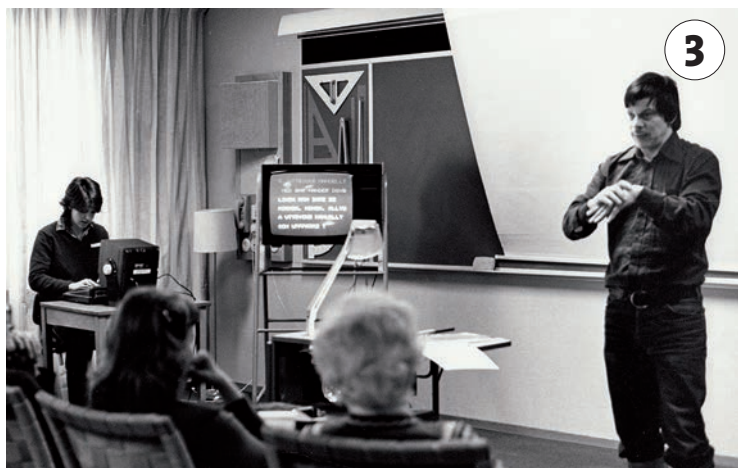
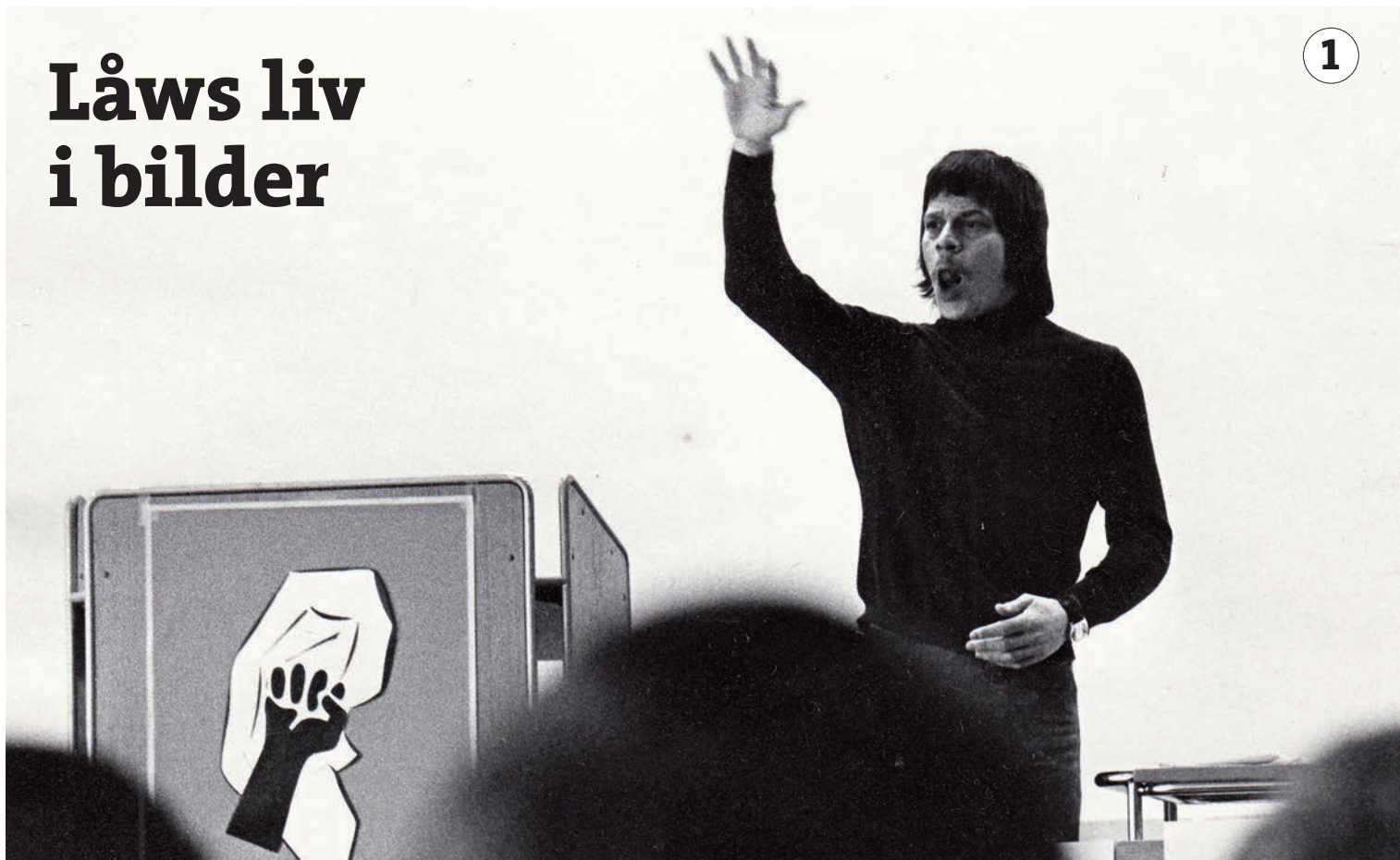

FOTO: OLA MAGNESTAM

1. Ett av många brandtal. Under 70-talet var han en av de som slogs för ökad dövmedvetenhet. Och han kom att personifiera den kampen.

2. Minspelet. Ett av hans signum var hans unika teatraliska teckenspråk. Det var kraftfullt, bestämt men framförallt teatraliskt.

3. Uppskattad lärare. Han undervisade på Västansviks folkhögskola och Stockholms universitet i teckenspråk.

4. På trappan till Blockhusudden 1960. Det var en skola för fortsatt teoretisk utbildning för döva, ett stenkast från Manillaskolan på Djurgården i Stockholm.

5. Ännu ett brandtal. Låw höll ett föredrag på WFD-kongressen i bulgariska Varna 1979. Svenskamerikanen Yerker Andersson, som senare skulle bli ordförande i världsförbundet, såg roat på.

6. Teckenboken. Här jobbade Låw med bilderna till det blå teckenspråkslexikonet Teckenboken som gavs ut av SDR 1978.

7. Landslagsman i handboll. Här vid Deaflympics i Belgrad 1969. Låw, i mitten av bilden, avlossade ett skott. Landslaget vann silver.

8. Hyllad internationellt. Efter 16 år i styrelsen för World Federation of the Deaf utnämndes han till hedersledamot. Här fick han applåder på världskongressen i Durban 2011.

9. Monolog. Med i dokupjäsen *En annan kamp* som visades 2008. I pjäsen berättade han om sitt liv: om att växa upp och inte känna sina föräldrar eftersom de inte kunde teckna. De andra som medverkade i pjäsen var Daniela Franzell och Tobias Hjelm.

A person is silhouetted against a large, glowing red paper lantern. The lantern is illuminated from within, casting a warm red glow. The background is a dark night sky filled with numerous small, warm white string lights. In the lower background, other lanterns and some distant lights are visible.

Gott Nytt År
önskar DT